

ΒΥΡΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟΜΟΣ Γ' || ΙΟΥΝΙΟΣ 1878 || ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 6

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ

I

Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς ταυρικῆς εἰς τὴν ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ Αἰκατερίνη Β'. κατ' εἰσήγησιν τοῦ πανισχύρου εὐνοουμένου αὐτῆς Ποτέμκιν, ἀπεφάσισεν, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν νέαν αὐτῆς κατάκτησιν. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν ξένων Δυνάμεων προσεκλήθησαν ὅπως συνοδεύσωσι τὴν αὐτοκράτειραν· ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Στανίσλαος Αὐγουστος, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Β'. ἐμελλον νὰ προσέλθωσι καθ' ὁδὸν ὅπως χαιρετίσωσιν αὐτήν.

Ἡ Ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπη συνεταράχθη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ὁδοιπορίας ταύτης. Γνωστὸν ἦτο, ὅτι ἡ μεγάλη αὐτοκράτειρα ἐβουλεύετο τὴν καταστροφὴν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, βυσσοδομοῦσα παντοίας κατ' αὐτῆς μηχανορραφίας, ἡ δὲ διαδοθεῖσα φήμη περὶ συγκεντρώσεως ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσίαν καὶ ἰσχυροῦ στόλου εἰς Χερσῶνα, ἐνίσχυε τὰς ὑπονοίας τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλιῶν.

Ἡ αὐτοκράτειρα ἀνεχώρησεν ἐκ Πετροπόλεως κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1787, κροτούντων τῶν πυροβόλων τῆς ῥωσικῆς πρω-

τευούσης, και άνευφημοῦντος άπειροπληθοῦς λαοῦ. Ἡ συνοδεία συνέκειτο ἐκ δεκατεσσάρων πολυτελεστάτων άμαζῶν και ἑκατὸν εικοσιτεσσάρων ἑλκῦθρων, τούτοις δὲ παρείποντο τεσσαράκοντα ἐπι ἑλκυθρα τῆς ὑπηρεσίας. Ὁ ἐπιτηδειότατος κόμης τοῦ Κοβεντσέλ, πρεσβευτῆς τῆς Αὐστρίας, ὁ περιώνυμος κόμης Σεγῆρος, πρεσβευτῆς τῆς Γαλλίας, ὁ ὑπερήφανος ἀλλὰ θελκτικώτατος Φίτζς-Έρβερτ, πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας, συνώδευον τὴν Αἰκατερίνην Β'. ἑκαλοῦντο δὲ κατ' ἑναλλαγὴν, ὅπως παρακαθήσων ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ ἀμάξῃ. Πανταχόθεν συνέρρεον ἐπὶ τῆς μακρᾶς ὁδοῦ αἱ ἀρχαὶ και οἱ κάτοικοι τῶν περίξ ἐπαρχιῶν, ὅπως χαιρετίσωσι τὴν μεγάλην αὐτοκράτειραν. Ὁ πρίγκιψ Ποτέμκιν, προπορευόμενος, ὠργάνιζε μετὰ θαυμασίας ἐπιδειξιότητος τὰς πολυτελεστεράς ὑποδοχάς, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς ὁδοῦ ἔκαιον τὴν νύκτα κολοσσαϊαὶ πυραὶ, ὧν ἡ λάμψις, ἀντανακλωμένη ἐπὶ τῶν ἀπεράντων χιονοσκεπῶν πεδιάδων, παρίστα τὸ μαγικώτερον τῶν θεαμάτων.

Μετὰ τρίμηνον περιόπου ὁδοιπορίαν, ἡ αὐτοκρατορικὴ συνοδεία ἀφίχθη εἰς Κιοβίαν, ὅπου ἀνέμενεν αὐτὴν ὁ Ποτέμκιν, προετοιμάσας ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας ὑποδοχὴν ἀνωτέραν πάσης περιγραφῆς. Ἡ ἀριστοκρατία τῆς Ῥωσικῆς Πολωνίας, οἱ ἡγεμόνες τοῦ Καυκάσου, οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Καλμούκων, Κοζάκων, Κιργισίων και Ταρτάρων, μετὰ πολυπληθῶν ἀκολούθων, περιβεβλημένων πολυτελεστάτας στολᾶς, εἶχον συναθροισθῆ ἐκεῖ, ὅπως προσκυνήσωσι τὴν αὐτοκράτειραν. Ἐκεῖθεν ἡ συνοδεία ἐπεβιβάσθη εἰς στόλον, συγκείμενον ἐκ πενήκοντα ποταμοπλοίων, πολυτελῶς διεσκευασμένων, και ἔπλευσε τὸν Βορυσθένην μέχρι τῆς θεμελιωθείσης τότε Αἰκατερινουπόλεως. Αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ εἶχον κλυφθῆ, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ποτέμκιν,

δι' ἀπειραρίθμων αὐτοσχεδίων οἰκοδομῶν, ὅπου συνέρρεον τὰ πλήθη τῶν περίξ ἐπαρχιῶν, μέγας δὲ ἀριθμὸς πλοιαρίων σηματοστολιστῶν και βριθόντων λαοῦ, περιεκύκλουν ἀδιακόπως τὸν αὐτοκρατορικὸν στολίσκον και ἐπλήρουν τὸν ἀέρα δι' ἔθνικῶν ἄσμάτων και μουσικῶν συναυλιῶν.

Εἰς Κανέβιον ἡ αὐτοκράτειρα εὔρεν ἀναμένοντα τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας, ὅστις ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν αὐτῆς εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν πραγμάτων τοῦ βασιλείου του. Ἡ Αἰκατερίνη Β', ἥτις δὲν εἶχε τότε κατὰ νοῦν τὴν κατόπιν πραγματοποιηθεῖσαν δευτέραν διανομὴν τῆς Πολωνίας, ὑπεσχέθη τῷ Στανισλάφ Αὐγούστφ πᾶσαν αὐτῆς τὴν συνδρομὴν, οὗτος δὲ ἀπῆλθε πλήρης ἐνθουσιασμοῦ και πρῆθυμος εἰς πᾶσαν συμμαχίαν και ἐπιμαχίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ εἶχεν ἤδη ἀφίχθῆ εἰς Χερσῶνα και ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῆς αὐτοκρατειρας μέχρι τοῦ Καϊδάκου. Ἐκεῖθεν ἡ ὁδοιπορία ἐγένετο διὰ ξηρᾶς, ἡ δὲ εἴσοδος εἰς τὴν Χερσῶνα ἐτελέσθη ἐν τῷ μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ. Ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς πύλης τῆς πόλεως ἐτέθη ἡ ἐπιγραφή: «*Αὕτη ἡ ὁδὸς ἄγει εἰς Κωνσταντινούπολιν*», και ἐκηρύχθη οὕτω ἀναφανδὸν ὁ σκοπὸς τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιδειξεως. Ἐκεῖ ἀπεφασίσθη ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ Β'. ἡ καταστροφή και ὁ διαμελισμὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκ δὲ τῆς Κριμαίας, ὅπου μετέβη κατόπιν ἡ Αἰκατερίνη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς νέας αὐτῆς κατακτήσεως, ἐστάλησαν αἱ ὁδηγίαι πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας Βουλγακῶφ, ὅπως λάβῃ ἀπειλητικὸν πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν Πύλην ὕφος, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐξετέλουν εἰλικρινῶς τοὺς ὅρους τῆς τελευταίας εἰρήνης.

Τὰ μεγάλα ταῦτα σχέδια κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ εἰς Ἕλληνα ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ὁ Νικόλαος Μαυρογένης.

II

Ὁ Μαυρογένης ἐγεννήθη ἐν Πάρῳ ἐκ γονέων εὐπόρων, ἐσπούδαζε δὲ μετὰ ζήλου τὰ γράμματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτε ὁ περιώνυμος Χασάν πασᾶς, ὁ ἀριστεύσας κατὰ τὴν ἐν Τσεσμέ ναυμαχίαν, και προαχθεὶς ἕνεκα τούτου εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιναύαρχου, ἐξελέξατο τὴν νήσον Πάρου ὡς θερινὸν σταθμὸν κατὰ τὸν ἐτήσιον ἐν τῷ Αἰγαίῳ περίπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ὁ ἀρχιναύαρχος ἐκλήθη εἰς συμπόσιον ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ τοῦ Μαυρογένους, ὁ δὲ νέος Νικόλαος, κυριευθεὶς αἰφνιδίως ὑπὸ παραδόξου φιλοδοξίας, κατώρθωσε νὰ ἐλκύσῃ τοσοῦτον τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ὥστε ἔλαβεν ὑπόσχεσιν πάσης προστασίας, ἐὰν μετέβαιεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πλήρης χαρᾶς ὁ νέος Μαυρογένης ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, ἐρρίφθη κατακέφαλα εἰς τὰς ραδιοργίας τοῦ Φαναρίου, και ἐπωφελήθη μετὰ τοσαύτης ἐπιδειξιότητος τῆς προστασίας τοῦ Χασάν πασᾶ, ὥσε ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀνέτρεψε τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου Ἀργυρόπουλον και ἔλαβε τὴν θέσιν του. Τὴν θέσιν ταύτην τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου ὕψωσεν ὁ Μαυρογένης, και δι' αὐτῆς ὑψώθη εἰς μεγάλην περιωπὴν. Κατέστη φίλος και ἰδιαιτερος σύμβουλος τοῦ Χασάν πασᾶ, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἰκανώτερος και δραστηριώτερος ἀρχιναύαρχος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ἄγριος οὗτος Μουσουλμάνος εἶχε τοσοῦτον γοητευθῆ ἐκ τῆς εὐφυίας και τῶν τρόπων τοῦ Μαυρογένους, ὥστε οὐδεμίαν ραδιοργία ἰσχυρῶς ποτε, ὅπως κλονίσῃ τὴν πρὸς τὸν νέον Ἕλληνα εὐνοίαν του· ὅτε δὲ ἀπεστάλη εἰς Πελοπόννησον,

κατὰ τὸ 1779 ἔτος, πρὸς ἐκδίωξιν τῶν στασιασάντων ἐκεῖ Τουρκαλβανῶν, ὁ Μαυρογένης συνώδευσεν αὐτὸν ἐν μεγίστῃ ἰσχύϊ. Τὸ πλείστον μέρος τῶν ἀνταρτῶν εἶχεν ὀχυρωθῆ εἰς Τρίπολιν, ὅπου ἐκράτουν αἰχμάλωτον τὸν διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου Μεχμέτ πασᾶν. Προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Χασάν πασᾶ, παρόντος και τοῦ Μαυρογένη, κατετροπώθησαν, οἱ δὲ περισωθέντες ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ λοιποὶ ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανοὶ, καταπτοηθέντες ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐν Τρίπολει, ἔφευγον πανταχόθεν πρὸς τὴν στερεάν Ἑλλάδα, ἀλλὰ, προλαβὼν ὁ Χασάν πασᾶς, κατέλαβε τὰ Δερβένια, ὅπου κατέστρεψε και τούτους, ἐλευθερώσας οὕτω τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς θηριωδίας τῶν κίμοδῶρων τούτων σιφῶν· ἐπιχειρήσας ὁμῶς κατόπιν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Μάνης, και ἀποτυχῶν, ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπανῆλθε κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1779 μεθ' ὅλου τοῦ στόλου.

Ὁ Μαυρογένης διετηρεῖτο ἐν τῇ αὐτῇ εὐνοίᾳ εἰς τὴν θέσιν τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου, ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1786 ὁ Σουλτάνος Ἀβδούλ Χαμίδ, βλέπων ἐπικείμενον τὸν νέον μετὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον, ἀντικατέστησε τὸν νωθρὸν και φιλήσυχον βεζύρη Σαχίν διὰ τοῦ πολεμικοῦ Γιουσούφ, ἰδιαιτέρου συμβούλου τοῦ ἀρχιναύαρχου Χασάν. Ὁ νέος βεζύρης, κατιδὼν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐμπιστευθῆ τὴν ἐπίκαιρον θέσιν τῆς Βλαχίας εἰς ἄνδρα ἰκανὸν, γενναῖον και εργατικὸν, ἐξελέξατο ὡς τοιοῦτον τὸν Μαυρογένην, τοῦ ὁποῦ τὴν ἀξίαν εἶχεν ἐκτιμήσει κατὰ τὴν κοινὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ ἀρχιναύαρχῳ.

Ἀπερίγραπτοὶ εἰσιν αἱ ἐνέργειαι και αἱ χρηματικαὶ θυσίαι τῶν μεγάλων φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν πρὸς ματαίωσιν τοῦ διορισμοῦ τούτου· ἀλλ' οὐδὲν ἰσχυρῶς αἱ προ-

σπάθειαι αὐται ἀπέναντι τῆς ἐπιμονῆς τοῦ βεζύρου, καὶ ὁ Μαυρογένης προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ἡγεμῶν τῆς Βλαχίας, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν λαμπρὰν θέσιν τοῦ ἔμπλεως δώρων καὶ τιμῶν.

III

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Μαυρογένους ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Βλαχίας, ἡ ὀθωμανικὴ Πύλη, ὠθουμένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσσίας, καὶ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἐπικίνδυνον ἦτο νὰ προλάβῃ αὐτὴν ἡ Ῥωσσία, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ Αὐγουστον τοῦ 1787 καὶ ἐφυλάκισε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσσίας Βουλγακῶφ εἰς τὸ Ἐπταπύργιον. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἐκίνησαν πάντα λίθον, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ συναδέλφου των, ἀλλ' εἰς μάτην ἀπέβησαν αἱ διαμαρτυρήσεις καὶ αἱ παρακλήσεις αὐτῶν· ὁ βεζύρης ἀπήντα, ὅτι ἐὰν ὁ Βουλγακῶφ ἀπεφυλακίζετο, ὁ ἐξηγριωμένος στρατὸς ἤθελεν ἀφεύκτως στασιάσει. Ὁ ἀναθρασμὸς ἦτο τφόντι μέγας ἐν Βυζαντίῳ· φοβεραὶ ἀπειλαὶ κατὰ τῶν Ῥώσσιων ἠκούοντο ἐν τοῖς ὁδοῖς, οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξέλθωσι τῶν οἰκιῶν των, ὁ δὲ ὄχλος τῶν Μουσουλμάνων ἐζήτηε ἐπιμόνως τὴν κεφαλὴν τοῦ Βουλγακῶφ.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1788, ὁ σύμμαχος τῆς Αἰκατερινῆς αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ Β'. λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τινῶν ἀτακτημάτων τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς τοῦ Ὀτσακῶφ, ἀνεκάλεσε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν του Βερῶνον Ἐρβερτ, καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ χειμὼν διῆλθεν ἐν προπαρασκευαίς, κατὰ δὲ τὸν μῆνα Μάρτιον ὁ μέγας βεζύρης, ἀναπετάσας τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου, μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον,

τῆς Σούμλας, ὅπου εἶχε διαταχθῆ ἡ συγκέντρωσις τῶν στρατευμάτων. Κατὰ Μάιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ ἀρχιναύαρχος Χασάν πασᾶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ στόλον, συγκείμενον ἐξ ἑκατὸν δέκα πλοίων, ἄλλαι δὲ ναυτικαὶ μοῖραι ἐστάλησαν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν. Ἐξ ἄλλου μέρους ὁ Ποτέμκιν ἐπεχειρήσεν αὐτοπροσώπως τὴν πολιορκίαν τοῦ Ὀτσακῶφ, ἔπεμψε δὲ 40000 στρατοῦ εἰς τὸ Κουβάν καὶ τὸν Καύκασον, 30000 εἰς τὴν Κριμαίαν καὶ τὸν στρατηγὸν Ῥουμιαντσῶφ ἐπὶ κεφαλῆς 70000 ἀνδρῶν εἰς τὸ Κίεβον, ὅπως εἰσβάλῃ εἰς Μολδαυίαν. Ἄλλ' ὁ μὲν φοβερὸς στόλος τοῦ Χασάν πασᾶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τῆς Νασσοβίας, ἔχοντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς του Ῥωσσικὸν στολίσκον πολὺ κατωτέρας δυνάμεως· ἡ πολιορκία τοῦ Ὀτσακῶφ ἐπεραιώθη διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ φρουρίου τούτου καὶ τῆς σφαγῆς τῶν ἐν αὐτῷ 20000 Τούρκων· οἱ ἐξαγριωθέντες Σουλιῶται ἤρραντο σπουδαίας νίκας κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἡ δὲ ναυτικὴ δύναμις τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ἐδεκατίζετο ὑπὸ τοῦ γενναίου Λάμπρου Κατσώνη, χρηρηγούντων τῶν ἐν Τεργέστη Ἑλλήνων. Οἱ Ῥώσοι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ εἰσῆλσαν τότε εἰς Μολδαυίαν, ἠχμαλώτισαν τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Ὑψηλάντην, καὶ νικηταὶ εἰς Τορσοβούργον καὶ εἰς Γαλάτσιον, ἤτοιμάζοντο νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Βλαχίαν, ὅτε ἐπεφάνη εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ὁ Μαυρογένης. Ἀφοῦ ὠχύρωσε τὸ Βουκουρέστιον καὶ τὰς περὶ αὐτὸ μονὰς, διωργάνωσε μετὰ θαυμασίας ταχύτητος πολυάριθμον στρατὸν καὶ συνεκέντρωσεν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα πρὸς φύλαξιν τῶν διόδων τῶν Καρπαθίων περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας ἀνδρῶν· πρὸς ὑπεράσπισιν δὲ καὶ τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τῆς Βλαχίας συνέστησεν

εἰς Φωζάνιον μέγα στρατόπεδον ἐξ ἐτέρων δώδεκα χιλιάδων βλάχων καὶ ἰσαριθμῶν Τούρκων, οὓς ἐπεμψεν αὐτῷ ἐκ Βουλγαρίας ὁ μέγας βεζύρης Γιουσούφ. Οὕτω προπαρασκευασμένος, ἐξετέλεσεν ὁ Μαυρογένης τὸ στρατηγικὸν σχέδιόν του μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ ἐμπειρίας· Συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου, καὶ λαβὼν νέας ἐπικουρίας, προτέβαλεν ἐξαπίνης ὅλας τὰς διόδους τῶν Καρπαθίων, κατατροπώσας δὲ τοὺς Αὐστριακοὺς, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, καὶ ἔστησε τὸ στρατοπεδαρχεῖόν του ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους· ἀμέσως δὲ τότε ὁ μέγας βεζύρης, διαβάς πανστρατιᾶ τὸν Δούναβιν, καὶ ὀδεύσας παρὰ τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς Βλαχίας, εἰσέβαλε θριαμβευτικῶς εἰς τὸ αὐστριακὸν Βανάτον τοῦ Τεμεσβάρ, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὸ ἄνευ πολλῆς δυσκολίας.

Μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ταραχὴ, ἣν ἐπροξένησεν εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Πετροπούλεως καὶ τῆς Βιέννης ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἐπιτυχία τοῦ Μαυρογένους. Ῥαγδαία ἀλληλογραφία ἀντηλλάγη δι' ἐκτάκτων ταχυδρόμων μεταξὺ τῶν δύο ἀνακτοβουλιῶν, ἀπεφασίσθη δὲ ἐπὶ τέλους ἡ ἐγκάταλειψις τοῦ σχεδίου τοῦ διαμελισμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ διὰ πάσης θυσίας ἐπίτευξις ἐντίμου εἰρήνης. Ὑπερβολικὴ ὑπῆρξε, κατ' ἀντίθετον λόγον, ἡ χαρὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Σουλτάνος ἔπεμψεν εἰς τὸν νικητὴν πολυτιμώτατα δῶρα, προσέφερε δὲ εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν τοῦ μεγάλου βεζύρου, ἐὰν ἠσπάζετο τὸν Ἰσλαμισμὸν ἀρνηθέντος δὲ ἀξιοπρεπῶς τοῦ Μαυρογένους, διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον. Διὰ τοῦ διορισμοῦ τούτου ἤρθη ὁ Μαυρογένης εἰς περιωπὴν, εἰς ἣν οὐδεὶς ποτε χριστιανὸς ὑπῆρκε τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατώρθωσε νὰ ὑψωθῆ. Οἱ Ὀθωμάνοι στρατηγοὶ, ἔρθιοι ἐνώπιον αὐτοῦ καθημένου, ἀνέμενον τὰς διαταγὰς

του, ὑπεβάλλοντο δὲ εἰς τὴν αὐστηροτέραν πειθαρχίαν καὶ ἀγογγύστως ὑπέμενον ὅλας τὰς ἰδιοτροπίας αὐτοῦ. Εἶχε δὲ τότε ὁ Μαυρογένης ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς του ἐβδομήκοντα περίπου χιλιάδας βλαχοτουρκικοῦ στρατοῦ.

IV

Ἐν τούτοις οἱ Αὐστριακοὶ συνεκέντρωσαν, τρεῖς μῆνας ὕστερον, δυνάμεις πολλὰς, καὶ ἔνθεν μὲν ἠπειλοῦν τὸν ὑπὸ τὸν Μαυρογένην ἐν Τρανσυλβανίᾳ στρατὸν, ἔνθεν δὲ εἰσέβαλον εἰς Μολδαυίαν, καὶ ἐχώρουν πρὸς τὸ Φωζάνιον, ὅπως προσβάλωσι τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον. Ὅθεν ὁ Μαυρογένης ἠναγκάσθη νὰ ἐπανεῖλθῃ μετὰ τοῦ ἐν Τρανσυλβανίᾳ στρατοῦ εἰς Βλαχίαν, καὶ ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ ἐν Φωζανίῳ στρατοπέδου, ματαιώσας οὕτω τὴν ἐκεῖθεν εἰσβολὴν τῶν Αὐστριακῶν εἰς τὸ κράτος του· ὁ δὲ μέγας βεζύρης ἠναγκάσθη καὶ οὗτος, ἔνεκα τῆς φοβερᾶς θραύσεως, ἣν ἐπροξένησαν εἰς τὸν στρατὸν του αἱ δηλητηριώδεις ἀναθυμιάσεις τῶν περὶ τὸ φρούριον Μεχαδιὲ ἐλῶν, νὰ συννομολογήσῃ τρίμηνον ἀνακωχὴν καὶ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ κατακτηθὲν παρ' αὐτοῦ Βανάτον τοῦ Τεμεσβάρ μετὰ τρίμηνον κατοχήν. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἐπροκάλεσε τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ μεγάλου βεζύρου Γιουσούφ, ἐπελθόντος δὲ τὴν 26 Μαρτίου 1789 τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Σουλτάνου, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σελῆμ Γ'. ἔπαυσε τὸν ἀρχιναύαρχον Χασάν. Ἡ πτώσις τοῦ προστάτου τοῦ Μαυρογένους ἀνεξωπύρρησε τὰς ραδιοιουργίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχθρῶν του, πλῆθος δὲ ὑπερβολικῶν πρὸς ἀλλήλας κατηγοριῶν ἐσκευωρήθησαν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Μαυρογένης ἐνόησε τὸν κίνδυνον, οὐδεμίαν δὲ προσδοκῶν ὑποστήριξιν ἐκ μέρους τοῦ νέου βεζύρου, ἐδαπάνησεν ἀπειδίως

τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν του εἰς νέους ἐξοπλισμούς καὶ προσέβαλεν ἐκ νέου ὅλας τὰς διόδους τῶν Καρπαθίων· ἀλλ' εἴτε προβλέποντες τὴν ἐπίθεσιν, εἴτε εἰδοποιηθέντες διὰ προδοσίας, οἱ Αὐστριακοὶ εὐρέθησαν ἔτοιμοι πρὸς ἀπόκρουσιν, καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ· ὁ δὲ δούξ τοῦ Κοβούργου, ἡγούμενος τεσσαράκοντα χιλιάδων Αὐστριακῶν εἰσήλασεν εἰς Βλαχίαν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν αὐτῆς ὀρίων, ἀφοῦ οἱ Ῥῶσοι ὑπὸ τὸν Σουβορόφ κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους παρὰ τὸν ποταμὸν Ῥιμνίκ. Τότε ὁ Μαυρογένης ἐγκατέλιπε τὴν Βλαχίαν, ἀρεῖς τοποτηρητὴν τὸν Δημήτριον Τουρναβίτην, καὶ διαβάς τὸν Δούναβιν μετέβη εἰς Ῥουχτσούκιον, ὅπου ἦτο τὸ τουρκικὸν στραταρχεῖον καὶ ἐνέπνευσε θάρρος εἰς τὸν κατεπτοημένον βεζύρη· κατελθόντων δὲ τῶν Αὐστριακῶν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, καὶ πολιορκούντων τὸ Γιούργεβον, ὁ Μαυρογένης διωργάνισεν αἰφνιδίαν ἐξοδὸν τῆς φρουρᾶς, ἣν ὑπεστήριξεν ὁ μέγας βεζύρης, διαβάς τὸν ποταμὸν μεθ' ὄλου τοῦ στρατοῦ του, καὶ κατατροπώσας τοὺς Αὐστριακοὺς, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς ἀτακτον φυγὴν, ἐγκαταλείψαντες τὰς ἀποσκευὰς των καὶ πλείστα τηλεβόλα. Εἰδοποιηθεὶς ὁ Σουβαρόφ, ἔσπευσεν εἰς ἐπικουρίαν τῶν Αὐστριακῶν, οἱ δὲ Τούρκοι, ἅμα μαθόντες τοῦτο, ἀπεσύρθησαν εἰς Γιούργεβον. Συνομιολογήθη τότε ἀνακωχῆ, καὶ οἱ μὲν Ῥῶσοι ἐπανῆλθον εἰς Μολδαυίαν, οἱ Τούρκοι διέβησαν τὸν Δούναβιν, οἱ δὲ Αὐστριακοὶ παρέμειναν ἐν Βλαχίᾳ διοικούντες αὐτὴν διὰ συνεδρίου ἐντοπίων ἀρχόντων. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνακωχῆς ὁ Μαυρογένης περιήρχετο τὰ παραδουνάβια τουρκικὰ φρούρια ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὡς ἀρχιστράτηγος, καὶ συνέλεγεν ἐθελοντὰς Βουλγάρους καὶ Σέρβους, ὅπως εἰσβάλῃ εἰς Βλαχίαν μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀνακωχῆς. Ἀλλ'

ὁ Σουλτάνος ἤρχισε νὰ σκέπτεται περὶ εἰρήνης, διώρισε δὲ μέγαν βεζύρην τὸν πρῶτον ἀρχιναύαρχον Χασάν διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα αὐτοῦ περὶ τὰς διαπραγματεύσεις. Ὁ νέος βεζύρης μετέβη ἀμέσως εἰς Σουλταν, ὁ δὲ Μαυρογένης ἔδραμε παρὰ τῷ ἀρχαίῳ προστάτῃ του.

Συγκινητικωτάτη ὑπῆρξεν ἡ συνάντησις τῶν δύο φίλων, ἀμέσως δὲ ἤρξαντο ἀπὸ κοινοῦ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς συνομιλόγησιν τῆς εἰρήνης· ἀλλ' οἱ Ῥῶσοι ἦσαν δύσκολοι, ὥστε ὀλόκληρος ὁ χειμὼν παρήλθεν ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1790 ὁ Χασάν πασᾶς προσβλήθεις ὑπὸ ὀξείας ἀσθενείας, ἀπεβίωσεν, ὀλίγους δὲ μῆνας βραδύτερον ὁ διάδοχος αὐτοῦ Χασάν πασᾶς Ῥουχτσουκλῆς, ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς ἀπραξίας τῶν κατεχόντων τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως Αὐστριακῶν, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ αὐτούς, καὶ τὸν μὲν Μαυρογένην ἐπεμψεν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς μέρους τοῦ στρατοῦ, ὅπως διαβῇ τὸν Δούναβιν, καὶ ὄχρωθῇ εἰς Καλαφάτιον, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ στρατοῦ διέβη τὸν ποταμὸν ὑψηλότερα, ὅπως προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἀλλ' οἱ Αὐστριακοὶ, προλαβόντες, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Μαυρογένους πρὶν ἢ προφθάσῃ ὁ βεζύρης, κατόπιν δὲ κατετρόπωσαν καὶ τοῦτον, ὥστε ἠναγκάσθησαν ἀμφοτέροι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, διαβάντες ὅπως ἠδυνήθησαν τὸν Δούναβιν μετὰ τοῦ περιωθέντος στρατοῦ. Τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἀπέδωκαν ἐπιτηδείως εἰς τὸν Μαυρογένην οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχθροὶ αὐτοῦ, ὧν προεξῆρχεν ὁ τότε διερμηνεὺς τοῦ στόλου Χαντσερῆς, ἐν ᾧ δὲ ὁ Μαυρογένης διέμενεν εἰς Πέλιναν τοῦ Σιστοβίου ἐν μεγίστῃ ἀθυμίᾳ, καὶ κατατροχόμενος ὑπὸ ζοφερῶν προκισθήσεων, παρουσιάσθη αἰφνης ἐνώπιόν του ὁ ἀπαίσιος καπιτζῆς, καὶ ἐπι-

δείξας τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τῆς καταδίκης του, ἀπηγγόνισεν αὐτόν. Κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην στιγμὴν ὁ Μαυρογένης ἔδειξε πολλὴν γενναϊότητα, καὶ ὑπέκυψεν ἀγογγύστως εἰς τὴν σκληρὰν εἰμαρμένην. Ἠδύνατο νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλων του, ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς σωτηρίας του, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε, διότι ἐθεώρησεν ἀναξιοπρεπῆ τὴν φυγὴν· ἀπεδείχθη δὲ κατόπιν, ὅτι τὸ φερμάνιον τῆς ἀποκεφαλίσεώς του εἶχεν ἐκδοθῆ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Σουλτάνου διὰ βραδιουργίας αὐλικῆς, τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἰδιόχειρός τις σημείωσις τοῦ μεγάλου Ποστελνίκου τῆς Βλαχίας Ἰακώβου Ῥίζου ἐπὶ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἱστορίας τῆς Δακίας τοῦ Διονυσίου Φωτεινοῦ, ἔχουσα οὕτω :

«Ἐπειδὴ ὁ περίφημος Βαλιδὲ Κεχτουδασί, τοῦτέστιν ὁ τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως ἐπιστάτης Ἰσοῦφης ὁ Κρῆς, ὧν τότε Ζαρπχανὰ Ἐμνῆς, ἦτοι ἐπὶ τοῦ βασιλικῶν νομισματοκοπείου, καὶ ἐχθρὸς τούτου τοῦ ἡγεμόνος, ἐνήργησε τὸν θάνατόν του διὰ τοῦ Λαλά Μαχμούδη, τὰ μέγιστα παρὰ τῷ Σουλτάτῳ Σελῆμ ἰσχύοντος. Ὁ Μαχμούδ δὲ αὐτὸς ἦτον τοῦ Σουλτάν Σελῆμ Λαλάς, ἦτοι τροφεὺς, διὸ καὶ ἄνευ τῆς ἀνακτορικῆς προσταγῆς καὶ εἰδήσεως ἐσχευώρηθη ὁ θάνατος τούτου τοῦ ἡγεμόνος.»

Καὶ ἀγκαλιὰ ὁ βεζύρης, προσθέτει ὁ Φωτεινὸς, ἔστειλε τὴν κεφαλὴν του εἰς βασιλεῦσσαν με αἰτίαν πταίσματος γεγραμμένην, παριστάνων τῷ βασιλεῖ τοῦτο ἔνοχον θανάτου, ἐλυπήθη πλὴν ὁ Σελῆμ καθ' ὑπερβολὴν, διὸ καὶ τὰ ὑπάρχοντά του δὲν ἐδημεύθησαν, ὡς ἡ τῶν Τούρκων συνήθεια, ἀλλ' ὀλίγα τινα ἔλαβε τὸ θησαυροφυλάκιον, ἅπερ ἄνευ βίας πολλῆς ἢ δόμνα ἐπέσφερε, τὰ δὲ λοιπὰ

ἄφηκεν ὁ βασιλεὺς οἴκτῳ φερόμενος εἰς τὰ τέκνα του¹.

Ἡ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας εἰρήνη ἐκλείσθη προκαταρκτικῶς μὲν ἐν Γαλαζίῳ κατὰ Αὐγούστον τοῦ 1791, ὁριστικῶς δὲ ἐν Ἰασίῳ τὴν 9 Ἰανουαρίου 1792. Ἡ Ῥωσσία ἐπέστρεψεν ὅλας τὰς κατακτήσεις αὐτῆς, πλὴν τοῦ φρουρίου τοῦ Ὄτσακῶφ καὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Τύρα χώρας, συνομιλόγησε δὲ καὶ ἐγγυήσεις τινὰς ὑπὲρ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, καὶ ἰδίως τὴν ἐπταετίαν τῶν ἡγεμόνων. Ἡ Αὐστρία ἔκλεισεν ὡσαύτως εἰρήνην κατὰ Αὐγούστον τοῦ 1791, ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς Ὀρσοβας, μετὰ προηγουμένην καταδάφισιν τῶν ἐπάλλεξων αὐτῆς. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἀντάξια τῶν γενομένων θυσιῶν, καὶ πολὺ ἀπέιχον τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ τοῦ πολέμου· ἀλλ' ἡ μακρὰ ἀντίστασις τῆς Τουρκίας εἶχε δώσει καιρὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Πρωσσίαν καὶ τὴν Σουηδίαν, ὅπως παρασκευασθῶσι καὶ λάβωσι θέσιν ἀπειλητικὴν· καὶ δὲν ἔζη μὲν πλέον ὁ Μαυρογένης ὅτε ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη, ἀλλ' οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἄνευ αὐτοῦ ὀλόκληρος ἡ χερσόνησος τοῦ Αἴμου ἦθελεν ἀνήκει ἀπὸ τοῦ 1789 εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν.

Μ. Γ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ.

¹ Διονυσίου Φωτεινοῦ «Ἱστορία τῆς Δακίας», 1812.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΤΕ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ

ΥΠΟ

Σ. ΜΗΛΛΑΝΟΥ

[Συνέχεια]

Αἱ κλίσεις, αἱ ὀρέξεις, αἱ συμπάθειαι, ὁ χαρακτήρ ἀλλοιοῦνται· ὁ γέρον καθίσταται ἐνίοτε, κατὰ τὴν κοινὴν καὶ ἀρχαίαν ἔκφρασιν, παλίμπαις· ἄλλοτε δὲ ἐστὶν εὐρέθειστος, δύστροπος, παράξενος. Συνήθως ὅμως τὰ πάθη χάνουσι πλέον τὸ κράτος αὐτῶν, ὁ δ' ὑπολειπόμενος βίος τοῦ γέροντος ῥεεῖ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολαύσεως.

Τὰ αἰσθητήρια πάντα, ἐξαιρουμένης τῆς ὀσφρήσεως καὶ μάλιστα τῆς γεύσεως, ἐπαμβλύνονται. Ἡ ἀφῆ ἀπόλλυσι βαθμηδὸν ἅπασαν αὐτῆς τὴν λεπτότητα, οἱ ὀφθαλμοὶ στεροῦνται καὶ αὐτοὶ τῆς λάμψεως καὶ ζωηρότητος αὐτῶν καὶ ἐμβυθίζονται εἰς τὰς κόγχας τῶν. Ἡ ἴρις καὶ ὁ χοροειδῆς ὑμῆν ὠχρῶσιν, ὁ γέρον καθίσταται πρεσβύων. Τὰ διαφανῆ τοῦ ὀφθαλμοῦ σώματα χάνουσι τὴν διαύγειαν αὐτῶν. Αἱ χρόνιοι ὀφθαλμῖαι, ἡ ἐπιφορὰ, ἡ ἀμαύρωσις καὶ πρὸ πάντων ὁ καταράκτης, εἶναι συνήθως τῶν γερόντων νοσήματα. Ἀμβλύνεται δὲ ἐπίσης καὶ ἡ ἀκοή, οὐχὶ δὲ σπανίως ἐπέρχεται καὶ ἐντελής κωφότης.

Ἡ ὀσφρησις ἀπ' ἐναντίας καὶ ἡ γεῦσις διατηροῦνται παρὰ τοῖς πρεσβύταις ἀπρόσβλητοι. Ἡ γεῦσις μάλιστα ἀναλαμβάνει παρὰ τῷ γέροντι, εἰς τὸν ὅποιον ἐξέλειψαν διαδοχικῶς ἅπαντα τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια, ἀναλαμβάνει, λέγομεν, νέαν ἰσχύν· ἡ μόνη ὑπολειπομένη αὐτῷ εὐχαρίστησις, ὁ μόνος σύνδεσμος ὁ συνδέων εἰσέτι αὐτὸν μετὰ τοῦ

κόσμου, τὸν ὅποιον πλησιάζει· νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐστὶν ἡ γεῦσις.

Ταῦτα εἰσὶ τὰ κυριώτερα τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας νοσήματα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἕνεκα τῆς προόδου τῆς ἡλικίας βαθμιαίαν φθορὰν τῶν διαφόρων ὀργανικῶν συστημάτων.

Ἄναμφιβόλως ὑπάρχουσι, ὡς ἀρχόμενοι εἴπομεν, καὶ γέροντες, οἵτινες, ἂν καὶ φθάσαντες εἰς λίαν προκεχωρημένην ἡλικίαν, ἀπολαύουσι μ' ὅλα ταῦτα ἀκμαίας ὑγείας, διατηροῦσι ἀναλλοιώτους ἀπάσας τὰς φυσικὰς, διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἀλλὰ τὰ ὅλως ἐξαιρετικὰ ταῦτα παραδείγματα οὐδὲ ὅλως ἀνατρέπουσι τὸν γενικὸν κανόνα.

Ἰδῶμεν ἤδη ὁποῖα εἰσὶ τὰ κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὑγιεινὰ παραγγέλματα.

Ἡ παρὰ τῷ γέροντι κατάπτωσης τῆς θερμοκρασίας ἐπιβάλλει αὐτῷ τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως προφυλάσσηται ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ μάλιστα τοῦ ὑγροῦ, ἀπὸ τῶν αἰφνιδίων τῆς ἀτμοσφαιρας παραλλαγῶν, ἀπὸ τῶν ξηρῶν καὶ σφοδρῶν βορείων καὶ βορειοανατολικῶν ἀνέμων, ἀπὸ τῆς ὑγρασίας κτλ., αἰτίων δηλονότι ἀναπτυσσόντων ἀπάντων εὐκόλως, κατὰ τὴν προκεχωρημένην μάλιστα ἡλικίαν, φλεγμονὰς τῶν ἐν τῷ θώρακι ὀργάνων, ἐπιμόνους κατάρρους, ρευματισμούς κττ. ἢ παροξυνόντων τοὺς συνήθεις κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν χρόνιους βρογχοκατάρρους κτλ. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐπιβλαβῆς ἀποβαίνει τῷ γέροντι καὶ ἡ ὑπερνηξήμενη τῆς ἀτμοσφαιρας θερμοκρασία, διευκολύνουσα τὰς συμφορήσεις καὶ αἱμορραγίας τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ δὲ καταλληλοτέρα θερμοκρασία, τὴν ὁποίαν συμφέρει, ὅπως οὗτος τηρῆ ἐν τοῖς δωματίοις αὐτοῦ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἐστὶν ἡ τῶν 16° ἢ 20° μοιρῶν τοῦ ἑκατοστοβάθμου.

Ἡ ὁτὲ μὲν ἐνεργὸς, ὁτὲ δὲ μετρία ἡλιώ-

σις, λέγει ὁ ὑπὸ τοῦ Φλερὺ ἀναφερόμενος ῥεβεγιᾶ Παριζ (Reveillé Parise) κατὰ τὸ κλίμα καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐστὶ διὰ τὸν γέροντα ἐν τῶν ἰσχυροτέρων πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ μέσων.

Τὰ ἐνδύματα τοῦ γέροντος ἔστωσαν θερμότερα ἢ κατὰ τὰς λοιπὰς τοῦ βίου ἡλικίας· ἀλλὰ πάντοτε ἀνάλογα πρὸς τὸ κλίμα, τὴν ὥραν τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὴν κρᾶσιν καὶ τὴν ἔξιν. Γέρον αἱματώδης δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐνδυμάτων τοσοῦτον θερμῶν, ὅσον ὁ ἀσθενῆς, ὁ ἰσχνὸς, ὁ ἀδύνατος· βλέπομεν πολλάκις γέροντας φέροντας ἐν μόνον ἐνδυμα εἰς πᾶσαν ὥραν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἄνευ οὐδενὸς ἀτοπήματος.

Ἀπαιτεῖται δὲ ἰδίως, ὅπως τὰ ἐνδύματα ὧσιν ἐλαφρὰ καὶ μάλιστα εὐρέα· μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν διαφόρων τῆς ἐνδυμασίας μερῶν, ἦτοι τοῦ λαϊμοδέτου, τῶν ἀναρτήρων, τῶν ἀμφιδετῶν, ἐκτελούμεναι συσφιγξεις εἰσὶν ἰδίως ἐπιβλαβέσταται τοῖς πρεσβύταις, καθὼ παρεμποδίζουσαι τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος.

Ἡ καθαριότης τῶν ἐνδυμάτων οὔσα συντελεστικώτατη πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας καθ' ἀπάσας τὰς περιόδους τοῦ βίου, ἐστὶν ἰδίως ἀναπόφευκτος κατὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν.

Οὐχ ἦττον δὲ σντηλεστικώτατα ἀποβαίνουσι πρὸς εὐεξίαν τῶν γερόντων καὶ τὰ πρὸς τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος δροσερὰ λουτρά. Πρέπει δὲ νὰ ἦναι ταῦτα σύντομα καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται ἅπαξ μόνον ἢ δις τοῦ μηνός.

Τὰ δὲ χλιαρὰ, καὶ μάλιστα τὰ θερμὰ λουτρά, εἰσὶν ἐπιβλαβέσταται τοῖς πρεσβύταις, καθότι ἐξ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα καθιστῶσι τὸ δέρμα λίαν εὐεπηρεάστον εἰς τὰς ἐξωτερικὰς αἰτίας, τὰ δὲ δευτέρα διευκολύνουσι τὰς πρὸς τὴν κεφαλὴν συμφορήσεις. Ἡ ἐπιστήμη κέκτηται πολλὰ παραδείγματα

γερόντων προσβληθέντων ἐξ ἀποπληξίας ἐν θερμοῖς λουτροῖς.

Τὰ δὲ ἀτμόλουτρα ὅλως ἀποβλητέα εἰσὶ τῆς ὑγιεινῆς τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας, ἐκτὸς μόνον ἂν ἡ τοῦ πυριατηρίου θερμοκρασία ἐστὶ μετρία.

Ἄπαντες οἱ συγγραφεῖς θεωροῦσι τὰ ψυχρὰ λουτρά ἐπιβλαβέστατα κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν, ὡς ἀποθῶντα τὰ ῥευστὰ ἀπὸ τῆς περιφερίας πρὸς τὸ κέντρον καὶ πρόξενα ἐπομένως συμφορήσεων καὶ αἱμορραγιῶν, μάλιστα δὲ εἰς τὰ ἐν τῷ θώρακι ὄργανα καὶ τὸν ἐγκεφαλον. Ἡ δ' ἐπιβλαβῆς αὕτη τῶν ψυχρῶν λουτρῶν ἰδιότης ἐν ὥρᾳ πρεσβυτικῆς ἡλικίας, προέρχεται ἐκ τῆς ἕνεκα τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ δυσκόλως ἐπερχομένης μετὰ τὸ ψυχρὸν λουτρὸν ἀντιδράσεως, εἰς ἣν, ὡς θέλομεν ἴδει ἐν τῷ περὶ λουτρῶν κεφαλαίῳ, τὰ ψυχρὰ λουτρά ὀφείλουσι ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἐνεργειαν.

Ἄλλ' ὁ Φλερὺ τούτων ἀπέναντι διατείνεται, ὅτι τὰ ψυχρὰ λουτρά, αἱ ἐπαντλήσεις, αἱ διὰ ψυχροῦ ὕδατος ἐντριβαὶ κτλ. εἰσὶ μάλιστα λίαν ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἐπασχολοῦσαν ἡμᾶς ἡλικίαν, καθότι, κατ' αὐτὸν, ἡ ἀντίδρασις ἐπέρχεται πάντοτε θάκις τὸ μὲν ὕδωρ ἐστὶν ἀρκούντως ψυχρὸν, ἢ δὲ διάρκειά τοῦ λουτροῦ συντομωτάτη. Τὸ μὲν λουτρὸν ἀπαιτεῖται νὰ συνίσταται, ὡς εἰπεῖν, λέγει ὁ Φλερὺ, εἰς ἀπλὴν μόνον ἐμβύθισιν τοῦ σώματος ἐν τῷ τοιοῦτῳ ψυχρῷ ὕδατι, ἢ ἐπ' ἀντλήσει νὰ ἦναι σφοδρὰ, αἱ δὲ ἐντριβαὶ νὰ ἐκτελῶνται καὶ αὐταὶ λίαν ἐνεργῶς. Καθυπέβαλον, λέγει οὗτος, εἰς τὰς ὑδροθεραπευτικὰς ἀγωγὰς ἐβδομηκοντούτους καὶ ὀγδοηκοντούτους γέροντας, ἀδυνατούς καὶ κακοχύμους, καὶ αἱ πηγαὶ τῆς Belle vue ὑπῆρξαν δι' αὐτούς ἡ μυθώδης τῆς ἀνανεώσεως κρήνη, ἕνεκα τῆς ὠφελίμου τονωτικῆς ἐνεργείας τοῦ ψύχους ἐπὶ τῆς

τριχοειδοῦς περιφερικῆς κυκλοφορίας, τῶν λειτουργιῶν τοῦ δέρματος, τῆς πέψεως, τοῦ μυϊκοῦ συστήματος κτλ. Ἡ μεθοδική ἐξωτερικὴ τοῦ ὕδατος χρῆσις, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ἐστὶν ἀναμφιβόλως ἐν τῶν ἀσφαλεστέρων μέσων, ἐξ ὧν δύναται νὰ διαθέσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅπως προσκτήσῃ ἄνοσον, μακροχρόνιον καὶ ἀνθηρὸν γῆρας.»

Ἐφελιμώτατοί εἰσιν ἐπίσης καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ δέρματος ξηραὶ ἐντριβαί, δι' ὧν διεγείρεται ἡ περιφερικὴ τριχοειδῆς κυκλοφορία, διευκολύνεται ἡ τοῦ δέρματος λειτουργία, ἐνισχύεται τὸ μυϊκὸν σύστημα κτλ.

Οὐχ ἤττον ὠφελιμώτατῃ ἀποβαίνει τοῖς πρεσβύταις καὶ ἡ τῶν μυῶν ἀσκήσις. Διὰ τῶν καταλλήλων σωμασκιῶν διευκολύνεται ἡ κυκλοφορία καὶ μάλιστα ἡ κατὰ τὰ τριχοειδῆ περιφερικὰ ἀγγεῖα, τὸ αἷμα ὀξυγονοῦται ἐν τοῖς πνεύμοσι καταλλήλοτερον, προλαμβάνονται αἱ συμφορῆσεις τῶν σπλάγχων, καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ αἱμορραγίαι αὐτῶν, διευκολύνεται ἡ πέψις κτλ.

«Ὅταν ὁ προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν γέροντων, λέγει ὁ ὑπὸ τοῦ Φλερὺ ἀναφερόμενος Ῥεβεγιὲ Παριζ, τηρῆ τὴν κλίνην ὁ ὄργανισμὸς αὐτοῦ ἐξαντλεῖται ταχύτατα, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ὁ γέροντων δὲν πάσχει ὑπὸ σπουδαίας νόσου.»

Ἔττωσαν δ' αἱ σωμασκιῶν πράξεις, μέτριαι, κανονικαί· καταλλήλοτατα ἰδίως εἰσὶν ὁ περίπατος καὶ ἡ θῆρα. Πᾶσαν δὲ σφοδρὰν καὶ αἰφνιδίαν κίνησιν, πᾶσαν σωμασκιῶν ἐκθέτουσαν εἰς πτώσεις ὀφείλουσι μετὰ πολλῆς προσοχῆς ν' ἀποφεύγωσι οἱ γέροντες. Δέον ἐπίσης, ὅπως συναποφεύγωσι προσεκτικῶς καὶ πᾶν τὸ ἐπισπεῦδον τὴν ἀναπνοὴν, τὴν μεγαλοφώνως γενομένην ἀνάγνωσιν, τὴν ὤλην, καὶ πᾶσαν ἐν γένει σφοδρὰν φώνησιν, καθὼς ἐπίσης καὶ πᾶν τὸ προκαλοῦν βῆχα καὶ μάλιστα σπασμωδικόν, καθὼς διαταράσσουσαν τὴν καρδίαν,

αὐξάνουσαν τὴν στενοχωρίαν, καὶ συνεπιφέρουσαν συμφορῆσεις εἰς τὴν κεφαλὴν.

Ἰδίως δὲ ἀπαιτεῖται, ὅπως οἱ γέροντες ἐπιστῶσι πολλὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν πεπτικῶν αὐτῶν δυνάμεων· αἱ τροφαὶ ἔστωσαν δι' αὐτοὺς ἀναληπτικαὶ καὶ μετρίως συστάσεως. Κατὰ τὸν Γαληνόν, οἱ γέροντες ὠφελοῦνται ἐναργῶς «ἀπὸ τῶν ὑγραίνοντων ἐδεσμάτων».

Δέον δ' ὅπως μασσῶσι τὰς τροφὰς ἐφ' ὅσον οἶόν τε προσεκτικώτερον.

«Ἡ καλὴ μασσησις καὶ ἡ καλὴ βάδισις εἰσι, λέγει, κατὰ τὸν Βοσκιγιὼν (Bosquillon) ὁ Φλερὺ, τὰ δύο μεγαλείτερα τῆς μακροβιοτικῆς μυστήρια.»

Ἔθεν οἱ στερούμενοι τῶν ὀδόντων αὐτῶν καὶ δυσκολευόμενοι εἰς τὴν μασσησιν, ἄς τέμνωσι τοῦλάχιστον τὰς τροφὰς εἰς σμικρότατα τεμάχια, ἢ ἄς μεταβάλλωσιν αὐτὰς εἰς πόλτον.

Οὐχ ἤττον δὲ ἀπαιτεῖται, ὅπως οἱ γέροντες προσέχωσι καὶ εἰς τὸ ποσὸν τῆς ἐσθιομένης τροφῆς, ὡς ἐκ τῶν δυσαρέστων τῶν δυσπεψιῶν ἀποτελεσμάτων. Ἡ ὄρεξις παρ' αὐτοῖς ἐλαττοῦται καθόσον βαθμηδὸν ἐλαττοῦται καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἀπωλειῶν τοῦ σώματος. Πολλοὶ τῶν γερόντων ἀρκοῦνται εἰς ἓν μόνον ἄριστον, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ δὲν ἐσθίουσι τοσοῦτον ποσὸν τροφῆς, ὅσον εἰς προγενεστέρην ἡλικίαν. Ἡ ἐγκράτεια, εἰς πᾶσαν μὲν ἡλικίαν ὠφέλιμος ἐστὶν ἰδίως ἀναπόφευκτος πρὸς εὐεξίαν τῶν γερόντων, καὶ οὐδόλως δύναται ν' ἀπομακρυνθῶσιν αὐτῆς ἀτιμωρητί. Πολλὰ μακροβιοτικῆς παραδείγματα ἀναφέρονται περὶ γερόντων, τακτικώτατα διαιτηθέντων καὶ οὐδόλως μεταβαλόντων τὸ παρ' αὐτῶν ἐκάστοτε ἐσθιόμενον ὀλίγιστον ποσὸν τροφῆς.

Καὶ τίς ἀγνοεῖ τὸν τρόπον, δι' οὗ ὁ Λουδοβίκος Κορνάρος ἐβελτίωσε καὶ παρέτεινε

ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη τὴν σαθρὰν αὐτοῦ ὑγείαν;

«Ὁ Κορνάρος», λέγει ὁ Φλούρενς ἐν τῷ περὶ ἀνθρωπίνης μακροβιοτικῆς κτλ. συγγράμματι αὐτοῦ, τοσοῦτον ἐπιτυχῶς μεταφρασθέντι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς διαλέκτῳ ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κ. Α. Βουδούρη, «ὁ Κορνάρος, ἀσθενῆς τὴν κρᾶσιν γεννηθείς, καὶ ἐν ἀκολασίᾳ διάγων, ἀπώλεσε περὶ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ τὴν ὑγείαν του, ὥστε οἱ ἰατροὶ τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι μόλις ἠδύνατο νὰ ἐπιζήσῃ δύο εἰσέτι ἔτη· οὗτος δὲ, διὰ τῆς μετέπειτα σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας αὐτοῦ, παρέτεινε, ὡς προείπομεν, τὸν βίον αὐτοῦ ὑπὲρ 100 ἔτη.

»Ἡ ὑπέμετρος αὐτοῦ ἐγκράτεια κατήνησε περιβόητος. Ἄπασα ἡ τροφή αὐτοῦ συνίστατο εἰς 12 οὔγγιας στερεᾶς τροφῆς καὶ 14 οὔγγιας οἴνου, καθ' ἑκάστην ἐκ διαλειμμάτων λαμβανομένην· ἀλλὰ καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο ἠλάττωσε προΐουσης τῆς ἡλικίας. Τοσοῦτον δ' εἶχε συνειθίσει εἰς τὸ ποσὸν αὐτὸ τῆς τροφῆς, ὥστε ἡμέραν τινὰ πεισθεὶς ἐκ τῶν προτροπῶν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ αὐξήσας κατὰ δύο εἰσέτι οὔγγιας τὸ ποσὸν τῆς τροφῆς καὶ ἐτέρας δύο τὸ τοῦ οἴνου, ἡσθένησε δεινῶς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ πρότερον ποσὸν τῆς τροφῆς».

Οἱ λίαν ἀφθόνως τρεφόμενοι γέροντες καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι δὲν παρενοχλοῦσι τὰ ἐνίοτε καλῶς λειτουργοῦντα πεπτικὰ αὐτῶν ὄργανα, καθίστανται πληθωρικοὶ, πολύσαρκοι, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ λίπους περιβαλλόμενοι αὐτῶν μῦς χάνουσι καὶ τὸν σμικρὸν εἰσέτι ὑπολειπόμενον αὐτοῖς τόνον· προδιατίθενται ἐπομένως πολλαχῶς εἰς τὰς συμφορῆσεις καὶ τὰς αἱμορραγίας τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἄς ἀποφεύγωσι λοιπὸν οἱ γέροντες προσεκτικώτατα πᾶν ὅσα δύναται νὰ διεγεί-

ρωσεν ἀπατηλὴν παρ' αὐτοῖς ὄρεξιν, πρὸ πάντων δὲ ἄς ἐξοστρακίσωσιν ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτῶν τὰ ἰσχυρὰ καρυκεύματα.

Ἡ μετρία χρῆσις τοῦ ἄλατος, τῶν βαλσαμικῶν καρυκευμάτων, τοῦ καφφέ, τοῦ καλῆς ποιότητος οἴνου, εἰσὶν ἰδίως ὠφέλιμα τοῖς πρεσβύταις. «Τὸ γῆρας, λέγει ὁ Γαληνὸς εἰς τὸν 9ον ὑγεινὸν αὐτοῦ λόγον, ἢ ἐστὶ μὲν ψυχρὸν καὶ ξηρὸν, ἐπανόρθωσις δ' αὐτοῦ διὰ τῶν ὑγραίνοντων καὶ θερμαίνοντων γίνεται. Τοιαῦτα δ' ἐστὶ θερμὰ λουτρά γλυκῶν ὑδάτων καὶ οἴνου πόσις· ὅσαι τε τῶν τροφῶν ὑγραίνειν ἅμα καὶ θερμαίνειν πεφύκασι.»

Ἄναπόφευκτος ἐπίσης ἀποβαίνει πρὸς εὐεξίαν τῶν γερόντων καὶ ἡ τακτοποίησις τῶν ὥρων τοῦ γέυματος. Καὶ τὸ μὲν ἄριστον αὐτῶν δέον, ὅπως τελεῖται περὶ τὴν μεσημβρίαν, τὸ δὲ λιτότατον καὶ ἐλαφρότατον δεῖπνον πέντε ἢ τέσσαρας τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ ὕπνου ὥρας· ἀπαιτεῖται δὲ πάντοτε νὰ προσέχωσιν, ὅπως ἀπομακρύνωσι τὴν μετὰ τὸ γεῦμα ἐπερχομένην συνήθως παρ' αὐτοῖς τάσιν πρὸς ὕπνον. Ὁ Γαληνὸς συμβουλεύει τοὺς ἀσθενεῖς γέροντας νὰ λαμβάνωσιν ὀλίγην τροφήν, καὶ ταύτην τρεῖς τῆς ἡμέρας, ὅπως μὴ βαρύνωσι τὸν στόμαχον αὐτῶν.

Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι ἡ ἀνεπαρκὴς σίτισις ἐξαντλεῖ ταχέως τοὺς γέροντας. Ὁφείλει ἐπομένως ὁ ἰατρός ν' ἀναγράφῃ εἰς αὐτοὺς μετὰ μεγίστης προσοχῆς, μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως τὴν ἀπόλυτον ἀσιτίαν, καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν πορείαν ὀξείας τινὸς νόσου.

Ἐάντις γέροντων πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ἐν ἀφθονίᾳ ὑδατώδη ποτὰ, ὅπως ἐπαυξήσῃ δι' αὐτῶν τὴν ἐκκριτικὴν τῶν νεφρῶν ἐνέργειαν, καὶ ἀραιώσῃ τὸ οὖρον. Πρέπει δὲ νὰ οὐρῇ, ὡς αἰσθανθῆ καὶ τὴν ἐλάχιστην πρὸς τοῦτο ἀνάγκην· καθότι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἐν

τῆ κύσσει ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον διαμένον οὖρον χρωματίζεται καταφανέστερον, καὶ προσλαμβάνει πλείονα ὄσμην καὶ σύστασιν, οὗ ἕνεκα καὶ ὁ βλενώδης τῆς κύστεως ὑμὴν εὐκολώτερον ἐρεθίζεται, καὶ αἱ νοσηραὶ συμπήξεις τῶν εἰς τὸ οὖρον κατὰ φύσιν περιεχομένων ἀλάτων εὐκολώτερον σχηματίζονται· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν ἀδυναμία τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τῆς κύστεως ἐπαυξάνει ἐπαισθητῶς διὰ τῆς διατάσεως αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐνίοτε, ὥστε ἐπέρχεται καὶ ἡ πάρεσις τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ.

Ἐπιβλαβεστάτη ἀποβαίνει τοῖς πρεσβύταις ἡ τῆς συνουσίας κατάχρησις· ἡ ταύτην διαδεχομένη χώνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον προδηλοτέρα καὶ διαρκεσττέρα ἐφ' ὅσον ὁ ὀργανισμὸς ἐστὶ μᾶλλον ἐξησθενημένος. Οὐχὶ σπανίως ἐπῆλθον εἰς τοὺς καταχρωμένους τῆς συνουσίας γέροντας συμφορήσεις καὶ αἱμορραγίαι τοῦ ἐγκεφάλου, ῥήξεις τῆς καρδίας κτλ., νοσήματα πάντα, ἅτινα ἐπέφερον στιγμασίως τὸν θάνατον.

Ὅπως δὲ παράλογον θεωροῦντες ν' ἀποκλείσωμεν, ὡς τινες συμβουλεύουσι, τοὺς γέροντας ἀπὸ τῆς μίξεως, λέγομεν, ὅτι οὗτοι ἀπαιτεῖται νὰ ὑπείκωσι μόνον εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς φύσεως, χωρὶς οὐδέποτε νὰ ὑπερβαίνωσι ταύτας, ἢ νὰ τὰς προκαλῶσι διὰ τεχνητῶν μέσων. Τὰ εἰς πᾶσαν ἡλικίαν ἐπιβλαβῆ πρὸς διέγερσιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἐν χρήσει ἀφροδισιακὰ φάρμακα, καὶ αἱ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν βοήθειαι τῶν χειρῶν ἀποβαίνουσιν ἐπιβλαβεστάτα ἰδίως τοῖς πρεσβύταις, ἕνεκα τῶν ἐκ τῆς ἡλικίας τροποποιήσεων τῶν γεννητικῶν ζῴοποιητικῶν ὀργάνων, τροποποιήσεων, προδιαθετουσῶν ταῦτα εἰς συμφορήσεις καὶ χρονίας φλεγμονὰς, νοσήματα δηλονότι πολλῶν εὐκολώτερον ἀναπτυσσόμενα ἢ ἐπιτεινόμενα

σὺν τῇ ἀξιοποίνῳ χρήσει τῶν προμνησθέντων μέσων.

Οἱ γέροντες πρέπει ν' ἀποφεύγωσιν ὡσαύτως προσεκτικῶς πάντα ὑπερβολικὸν κόπον, τὰς ἐνδεδεχθεὶς διανοητικὰς ἐργασίας, τὰς ζωηρὰς συγκινήσεις, τὰς διαρκεῖς τοῦ πνεύματος ἀσχολίας, τὰς ἀγρυπνίας κττ. Ἐπιτρέπεται δὲ μόνον τούτοις πᾶν ὅ,τι παρᾶγει διάχυσιν τινὰ τοῦ πνεύματος, καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον ν' ἀποδιώξῃ τὴν θλίψιν καὶ τὸ μονότονον τῆς ἡλικίας ταύτης.

Ὁ ὕπνος τοῦ γέροντος ἀπαιτεῖται νὰ ᾖ ἡσυχος καὶ ἀνταταστατικός, οὐχὶ ὀσμωσ καὶ λίαν παρατεταμένος· ἀλλὰ περὶ τούτου γενήσεται λόγος ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ.

Περὶ τοῦ θανάτου. Περὶ τῶν σημείων αὐτοῦ.

Περὶ τῆς διαρκείας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Καὶ περὶ μακροβιοτικῆς.

1ον. Περὶ τοῦ θανάτου.

Ἄπαντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐμψυχα ὄντα παύουσι τοῦ ὑπάρχειν, θνήσκουσιν, ἢ ζωογονοῦσα τοῦτέστι ταῦτα δύνανται ἀφίπταται, τὰ ἐγκαταλείπει, ἀφοῦ αὐτὰ διατρέξωσι τὰς διαφορὰς περιόδους τοῦ βίου αὐτῶν, αὔξῃσιν, ἀκμὴν καὶ παρακμὴν· τὸ δ' οὕτω ἐπερχόμενον τέλος τῶν ἐμψύχων ὄντων ἐστὶν ὁ φυσικὸς καλούμενος θάνατος, ὁ γενικὸς οὗτος τοῦ σύμπαντος νόμος δι' ἅπαντα τὰ ἐμψυχα ὄντα, τὸ ἀναγκαῖον τοῦτο τῆς φύσεως ἐκάστου αὐτῶν ἀποτελεσμα.

Ὁ φυσικὸς, ὁ γερωντικός θάνατος, καταλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον βαθμηδόν, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ τὸ μέγιστον τοῦ Δημιουργοῦ εὐεργέτημα. Πρὶν ἢ ἀποστερηθῆ ἐντελῶς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ὁ γέρον ἐξασθενεῖ βαθμηδὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῆ ζωηρῶς τὸ ἀναπόδραστον αὐτοῦ τέλος. Μεταβάλλεται εἰς ἀδρανῆ, ὡς εἰπεῖν, ὄγκον, καὶ ἐγκαταλείπει τὸ ζῆν ἄνευ θλί-

ψεως, ἄνευ πόνου. Οἱ οἰκτεῖοι, οἱ προσφιλεῖς αὐτῷ συνοικεῖονται μὲ τὸν θάνατον διὰ τῶν βαθμιαίων ἀπωλειῶν, ἐν αἷς ὑπόκειται τὸ πεφλημένον αὐτοῖς ὄν. Εἰς μάτην δὲ ἀποβαίνουσιν ἅπασαι αἱ ἀνθρώπιναι προσπάθειαι πρὸς ζωογόνησιν τοῦ ἀδρανοῦς τοῦ γέροντος ἐγκεφάλου, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς καρδίας αὐτοῦ μὴ δυναμένης πλέον νὰ ὠθήσῃ δεόντως πρὸς τὰ ἀγγεῖα τὸ ὑπὸ τῶν πνευμῶνων πεμπόμενον αἷμα. Ἡ ἀνανέωσις ἐστὶν ἀδύνατος.

Ὁ Βισά (Bichat) ἐχάραξε τὸν ἐξῆς ἀκριβῶς πῖνακα τῶν φαινομένων τοῦ γερωντικοῦ θανάτου. ἀ' ἰδέτε, λέγει, τὸν μετὰ παρατεταμένον γῆρας θνήσκοντα· ἡ ζωὴ αὐτοῦ σβέννυται βαθμηδόν, αἱ ἐξωτερικαὶ αὐτοῦ λειτουργίαι παύουσι διαδοχικῶς. Τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ ναρκοῦνται καὶ τὰ συνήθη διεγείροντα αὐτὰ αἴτια οὐδὲν πρὸς βάλουσι ταῦτα. Ἡ ὄρασις ἐπαμβλύνεται, θολοῦται, καὶ δὲν μεταδίδει πλέον τὴν εἰκόνα τῶν ἀντικειμένων· εἶναι τοῦτο ἡ πρεσβυτικὴ καλούμενη τύφλωσις. Ὁ ἤχος πλήσσει συγκεχυμένως τὸ οὖς, ὅπερ μετ' οὗ πολὺ καθίσταται ἀνάσθητον. Ἡ ἀπτική δύναμις τοῦ σκληροκέντρος, ἀποξηρανθέντος καὶ στερεοκέντρος ἐν μέρει τῶν ἀποφραχθέντων ἀγγείων αὐτοῦ δέρματος ἐστὶ συγκεχυμένη, ἀμυδρά. Ἄπαντα τὰ ἀπὸ τοῦ δέρματος ἐξαρθρώμενα ὄργανα ἐξασθενοῦσι καὶ θνήσκουσιν. Ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον λευκαίνονται, στεροῦμενα δὲ τῶν θρεπτικῶν αὐτῶν χυμῶν ἀποπίπτουσι κατὰ μέγα μέρος. Αἱ ὀδμοὶ ἀσθενῶς μόνον προσβάλλουσι τὴν ἔκφρασιν. Ἡ γεῦσις διατηρεῖται κατὰ τι, καθότι ἡ αἰσθησις αὐτῆ συνδεδεμένη ἐξίσου πρὸς τὴν ὀργανικὴν καὶ ζωϊκὴν ζωὴν ἐστὶν ἀναγκαῖα διὰ τὰς ἐσωτερικὰς λειτουργίας. Ἐνῶ δ' ἐγκαταλείπουσι τὸν γέροντα ἅπασαι αἱ εὐάρεστοι αἰσθήσεις, ἐνῶ τῇ ἑλλείψει αὐτῶν θραύονται ἐν μέρει οἱ

συνδέοντες τὸν γέροντα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀντικειμένων σύνδεσμοι, ἡ γεῦσις διατηρεῖται εἰσέτι. Ἡ αἰσθησις αὐτῆ ἐστὶ τὸ τελευταῖον νῆμα ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Οὕτω μεμονωμένος ἐν τῷ μέσῳ τῆς φύσεως, στερεοκέντρος ἐν μέρει τῶν λειτουργιῶν τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων, ἀπόλλυσι βαθμηδὸν ὁ γέρον καὶ τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Παρ' αὐτῷ οὐδεμία πλέον ὑπάρχει ἀντίληψις, καθότι μάλιστα τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ δὲν μεταδίδουσιν ἐν τῷ νῶ τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν. Ἡ φαντασία ἐπαμβλύνεται καὶ βαθμηδὸν καταστρέφεται. Ἡ μνήμη τῶν ἐνεστώτων ἐξαφανίζεται, ὁ γέρον λησμονεῖ ὅ,τι πρὸ μικροῦ εἶπον αὐτῷ, διατηρεῖται δ' ἀπ' ἐναντίας κατὰ τὴν προβεβηκυῖαν ταύτην ἡλικίαν εἰσέτι ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος. Σβέννυται λοιπὸν βαθμηδὸν παρὰ τῷ γέροντι αἱ ἐξωτερικαὶ λειτουργίαι, καὶ ἡ ζωϊκὴ ζωὴ παύει παρ' αὐτῷ, ἐνῶ ἡ ὀργανικὴ διατηρεῖ εἰσέτι τὴν ἐνεργητικότητα αὐτῆς. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἡ κατάστασις τοῦ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ θανάτου ἐγγὺς νὰ προσβληθῆ ζῶου προσεγγίζει πρὸς τὴν κατάστασιν, ἣν αὐτὸ διετέλει ἔχον ἐν τοῖς μητρικοῖς σπλάγγχνις, ἢ κάλλιον προσεγγίζει μάλιστα πρὸς τὴν τοῦ φυτοῦ κατάστασιν, ἔπερ ζῆ μόνον τῇ δυνάμει τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διαπλάσεως, καὶ διὰ τὸ ὅποσον ἅπασα ἡ φύσις διάκειται ἐν ἡσυχίᾳ. . . . Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν γέροντα. Ὅταν, διὰ τῆς διαδοχικῆς καὶ μερικῆς ἀπωλείας τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν, κατανήσῃ εἰς τὴν καθολικὴν ἀπώλειαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἡ καταστροφή προσεγγίζει πρὸς τὴν τοῦ φυτοῦ, ὅπερ ἀλλότριον πάσις πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα σχέσεως, στεροῦμενον δὲ συγγρόνως καὶ τῆς συναισθήσεως τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν ἴδιον θάνατον αἰσθάνεται.»

Ὁ γερωντικός θάνατος, τὸ τέλος αὐτὸ τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ἐστὶ μέγιστον τοῦ Πλάστου εὐεργέτημα· ἐστὶ τὸ τέρμα ἐπιμόχθου, δυσχεροῦς ὁδοιπορίας. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην στιγμήν τοῦ βίου, ὁ χρόνος τῶν βασάνων καὶ τῶν θλίψεων πληροῦται πλέον. Ἄξιος οἰκτιρμοῦ θὰ ἦτον ὁ ἄνθρωπος, ἂν ἦτον ἀθάνατος. Ὅποια δι' αὐτὸν φρικτὴ τυραννία ἢ ἀτελεύτητος ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴ!

«Ὁ Σωκράτης οὐδόλως ἐθεώρει τὸν θάνατον ὡς δεινόν, παρέβαλλε δ' αὐτὸν μετὰ βαθείως ὕπνου ἢ μετὰ παρατεταμένου ταξιδίου. Ἐλεγε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι οὐδεὶς ἤξεύρει ἂν ὁ θάνατος ἦναι τὸ μέγιστον τῶν εὐεργετημάτων, ἅπερ ἡ φύσις ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις· καὶ ὅμως φοβοῦνται τὸν θάνατον, ὡς ἂν ἦσαν βέβαιοι, ὅτι αὐτός ἐστι τὸ μέγιστον τῶν δεινῶν.»

Ἄλλ' οὐχ ἦττον μέγιστόν ἐστι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα εὐεργέτημα καὶ ἡ ἀγνοία τῆς ὥρας καὶ τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου. Λίαν ἀξιολύπητος θὰ ἦτον ὁ ἄνθρωπος, ἂν ἐγνώριζε τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ παύσῃ τοῦ ζῆν. Οὐδεμία θὰ ὑπῆρχε πλέον δι' αὐτὸν ἀπόλαυσις, οὐδεμία πλέον ἡδονή, τὸ πᾶν φρικτὴ βάσανος καὶ ἀγωνία.

Ὁ Πλούταρχος λέγει, ὅτι «ἡ φύσις ἐτήρησεν ἀγνωστον τὴν ὥραν τοῦ θανάτου μας, ἕνεκα τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς βραχύτητος τοῦ ἡμετέρου βίου.»

Ὁ τοῦ θανάτου φόβος ἐστὶ φυσικὸν αἴσθημα εἰς τὸν ἄνθρωπον. Κατὰ τὴν τελευταίαν, τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην στιγμήν, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ ἀποσπάται ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς ὕλης, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἀπεκδύεται τοῦ γήινου φαρτοῦ αὐτοῦ χιτῶνος, καὶ ἐπενδύμενος τὸν χιτῶνα τῆς ἀθανασίας ἐτοιμάζεται, ὅπως παρασταθῇ τῷ Πλάστῃ τοῦ σύμπαντος, αἰσθάνεται τρόμον, ὃν τινα δὲν δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ οὐδὲ ὁ φιλόσοφος αὐτὸς, καὶ τὸν ὁποῖον ἢ θεοσκοπία μόνον

ἐξασθενίζει καὶ ὑπερνικᾷ. Ὁ ἀπείρους θανάτου περιφρονήσας ἐν ταῖς μάχαις στρατιώτης τρέμει ἀπέναντι τοῦ τάφου, εἰς τὸν ὁποῖον φέρεται ὑπὸ ἀνιάτου νόσου. Δὲν ἐνθουσιάζει πλέον αὐτὸν ὁ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν δόξαν ἔρωσ, ἡ δὲ φύσις ἀναλαμβάνει ἅπασαν αὐτῆς τὴν ἰσχύν. Ὁ ἐφ' ὀλόκληρον αὐτοῦ τὸν βίον περὶ τοῦ θανάτου ἀσχολούμενος φιλόσοφος καὶ περιφρονῶν αὐτὸν, αἰσθάνεται μολαταῦτα, καθὼς προσεγγίσει εἰς τὰ χεῖλη τοῦ τάφου, τὸ κοινὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους αἴσθημα, τὸν φόβον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου δὲν δύναται ν' ἀπαλλαγῇ. Βλέπει μετὰ τρόμου τὴν τελευταίαν αὐτοῦ στιγμήν προσεγγίζουσα, καὶ ματαίως ζητεῖ ἐκ τῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὑπισχνεῖτο αὐτῷ ἀφοσίαν.

Ὁ Πλούταρχος λέγει, ὅτι «οὐχὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ζῆν, ἀλλ' ὁ φόβος τοῦ θανάτου τηρεῖ τὸν παράφρονα συνδεδεμένον μετὰ τοῦ σώματος, καθὼς ὁ Ὅδυσσεὺς εἰς τὸν Ὅμηρον ἐναγκαλιζέται σφιγκτὰ μίαν ἀγρίαν συκῆν, ἵνα μὴ πέσῃ εἰς τὸ βαραθρον τῆς Χαρύβδεως.»

Ἐπῆρξαν ὅμως καὶ πολλοὶ, οἵτινες, κεκλιμένοι ἰκανὴν ῥώμην ψυχῆς, εἶδον ἀτάραχοι προσεγγίζοντα τὸν θάνατον. Πόσοι μεγάλοι τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρες, πόσοι βασιλεῖς καὶ ἄλλοι ἐδοξάσθησαν διὰ τῆς ἀταραξίας, διὰ τῆς γενναιότητος, μεθ' ὧν ὑπέστησαν τὸν ἀτιμωτικὸν θάνατον, γενναιότητος μάλιστα τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον οἱ δῆμιοι αὐτῶν!

Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νομιζόμενος, ὅτι ἡ ἀταραξία, ἡ περιφρόνησις αὕτη τοῦ θανάτου ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἀθωότητος αὐτῶν καὶ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὁ εἰς τὸν πρόσκαιρον βίον ἀδίκως προσαχθεὶς αὐτοῖς μῶμος θέλει ἀνταμειφθῆ εἰς τὴν μέλλουσαν ἀτελεύτητον ζωὴν.

Ὁ Λεζουέρ (Lesueer) ἐχάραξε ζωηρῶς τὸν θάνατον τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἐνόχου. Ἐφ' ὅσον τὸ πρόσωπον τοῦ πρώτου ἐκφράζει τὴν ἡσυχον αὐτοῦ συνειδήσιν, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ τοῦ δευτέρου ἐκφράζει τοὺς φόβους καὶ τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος. Τὰ δὲ πάθη ὑπὸ τῶν ὁποίων κυμαίνεται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς ὑπάρξεώς του στιγμήν ἐμψυχοῦσιν εἰσέτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ μετὰ θάνατον.

Μόνον τὰ πάθη, καὶ μάλιστα ὁ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν δόξαν ἔρωσ, ὑπερνικῶσι τὸν πρὸς τὸν θάνατον φόβον.

Ὁ Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις προσφέρεται εἰς ἀφρευκτον θάνατον καὶ λέγει ἀταράχως τοῖς ἀνδρείοις αὐτοῦ Σπαρτιάταις, ὅτι τὸ ἐσπέρας πάντες θὰ συνδειπνίσωσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Πλούτωνα.

Ἡ ἡμετέρα ἱστορία ἦτε ἀρχαία ἢ ἡ νεωτέρα βριθεῖ τοιούτων παραδειγμάτων, καθ' ἃ περιεφρονήθη ὁ θάνατος ὑπὲρ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτος, αἰσθήματος, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν ἔτι θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν ἱερωτέρων καθηκόντων, ὡς μία τῶν ἱερωτέρων ὑποχρεώσεων ἐκάστου πολίτου. Ἐν τῷ εὐγενεῖ καὶ ὑψηλῷ τούτῳ αἰσθηματι ἐγκεῖται ἡ πρόοδος, ἡ εὐμερία καὶ ἡ τιμὴ ἐκάστης χώρας. Ἐπὶ τούτου καὶ μόνου τοῦ αἰσθήματος ἐμφορούμενοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατώρθουν, τὸν θάνατον ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τιθέντες, νὰ ἐπιπίπτωσιν ὀλίγοι κατὰ μυριάδων καὶ μὲ δάφνας ἀεῖποτε νὰ στέφωσι τὰ ἀποτελέσματά των. Τίς ν' ἀρνηθῇ δύναται τὸ χρέος, ὅπερ ἔχει πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα; τίς δὲ νὰ μὴ παραδεχθῇ, ὅτι ὑπὲρ τῆς πατρίδος του μαχόμενος καὶ τὴν ἑαυτοῦ ὑπαρξίν ὑπὲρ αὐτῆς διακινδυνεύων δὲν ἀποτίει μέρος τῆς γλυκειᾶς ταύτης ὑποχρεώσεως, ἣν πρὸς αὐτὴν ὀφείλει; «Ὁ τὸν θά-

νατον παρορῶν καὶ τὴν ἑαυτοῦ ὑπαρξίν τῇ πατρίδι παραδίδων, αἰσθάνεται, λέγει ἀρχαῖός τις ἱστοριογράφος, τὴν ἡδονὴν, ὅτι ἐκπληροῖ ἱερὸν πρὸς αὐτὴν χρέος» καὶ ὄντως τί τούτου ἱερώτερον, τί τούτου ἡδύτερον; Μαρτυρίαν τῶν λόγων ἡμῶν τούτων προχειροτάτην δίδει ἡμῖν, πλὴν ἄλλων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, καὶ τὸ γεγονός, ὅπερ μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διεδραματίσθη ἐν τῇ ἡρωικῇ Κρήτῃ ἐν τῇ τοῦ Ἀρκαδίου Μονῆ. Ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ὁ πρὸς τὸν θάνατον φόβος μηδενίζεται ἀπέναντι τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος.

Ἐπέρχεται δὲ συνήθως ὁ γερωντικός θάνατος αἴφνης· ἐνίοτε μάλιστα ἐπέρχεται καθ' ὕπνον, ἄλλοτε δὲ βαθμηδόν, ὥστε ὁ γέρων σβέννυται βραδέως, συναισθανόμενος μὲν τὸ προσεχές αὐτοῦ τέλος, ἀλλ' ἄνευ πόνου.

Δύσκολον εἶναι, λέγει ὁ Φλερὺ, νὰ προσδιορισθῇ ἡ διαδοχικὴ τάξις τῶν φαινομένων, ἅτινα προετοιμάζουσι καὶ φέρουσι τὴν παύσιν τῆς ζωῆς. Ὁ Ῥεβεγιέ Παριζ νομίζει, ὅτι ὁ γερωντικός θάνατος ἄρχεται ἐκ τοῦ πνεύμονος. Ἡ κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν ἀτελής αἱμάτωσις παραβλάπτει ἅπαντα τὰ ὄργανα· ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ἐκτασις τοῦ ζωϊκοῦ κύκλου ἐλαττοῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον περιοριζομένη ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον· αἱ λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου ἐξασθενοῦσι πάραυτα, ἐπὶ τέλους δὲ παύουσιν· ἡ ἀναπνοὴ ἐπέχεται καὶ αὐτῇ, ἡ καρδία δὲν πάλλει πλέον, ἡ ψυχὴ ἀφίπταται. Ὁ Φλούρενς ἀπ' ἐναντίας ἀντικρούει τὴν δοξασίαν ταύτην, λέγων:

«Τὸ γῆρας δὲν ἄρχεται ἀπ' ἐνὸς μόνου ὄργανου. Δὲν εἶναι τοπικόν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας γενικὸν φαινόμενον. Τὰ ἡμέτερα ὄργανα γηράσκουσιν ἅπαντα· πλὴν δὲ τούτου τὰ πρῶτα τοῦ γήρατος ἀποτελέσματα δὲν ἀπηχοῦσι πάντοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄργανου,

ἀλλ' ὅτε μὲν ἐπὶ τούτου, ἄλλοτε δὲ ἐπὶ ἑτέρου, κατὰ τὴν ἀτομικὴν κρᾶσιν.»

Ἄλλ' ὁ πρεσβυτικὸς, ὁ ἕνεκα τῆς προόδου τῆς ἡλικίας, ἐκ τῆς διαδοχικῆς ἐξασθενήσεως ἀπάντων τῶν ὀργάνων προερχόμενος θάνατός ἐστι λίαν σπάνιος, τούλάχιστον εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ μάλιστα τὸ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις οἰκοῦν· ἡ δὲ σπάνις αὕτη ἐστὶν ἀπ' εὐθείας ἀνάλογος τῶν προόδων τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀκολασία, τὰ πάθη εἰσὶν αἱ καταστρεπτικώτεροι τῶν κοινωνικῶν μάλιστα, εἰσὶ τὰ κυριώτερα αἷτια τῶν τοσούτων πολυαριθμῶν καὶ θανατηφόρων παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐνσκηπτόντων νοσημάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ φθίσεως θνησκόντων ἐπαυξάνεται ἐπαισθητῶς ὁσημέραι, συχνότερον ἐπίσης ἐνσκήπτουσι καὶ αἱ ἀποπληξίαι· αἱ δὲ διαταράξεις τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἡ φρενοβλάβεια αὕτη, ἡ εἰς τὴν αὐτοχειρίαν φέρουσα, ἐστὶ κοινωτέρα ἢ ἄλλοτε. Ἄλλως τε ἐξέλιπον μὲν τὴν σήμερον θανατηφόρα τινὰ νοσήματα, ἐπῆλθον ὁμοίως πλείονα ἕτερα ἄγνωστα τοῖς ἡμετέροις προγόνους. Ἡ εὐρεσις τῆς δαμαλίδος εὐηργέτησε τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλ' ἀπασαὶ αἱ ἄχρι τοῦδε προσπάθειαι τῶν ἰατρῶν πρὸς θεραπείαν τοῦ λοιμοῦ, τοῦ ἰκτερώδους πυρετοῦ, τῆς ἀσιατικῆς χολέρας ἀπέβησαν μάταιαι. Ἄγνοοῦνται δὲ εἰσέτι τὰ κατὰ τῆς ὑδροφοβίας, τοῦ σκίρρου, τοῦ καρκίνου καὶ ἑτέρων νοσημάτων θεραπευτικὰ μέσα κ.τ.λ.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ θάνατος προέρχεται ἐκ νόσων τυχαίων, παρεμπιπτουσῶν, νόσων μετὰ τόσῳ μείζονος σφοδρότητος ἐπερχομένων, ὅσῳ τὸ ἄτομόν ἐστὶ μᾶλλον προκεχωρημένον τὴν ἡλικίαν. Αἱ δ' αἰτίαι ἐν αἷς ὀφείλονται ὁ τυχαῖος κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας ἐπερχόμενος θάνατος, διαφέρουσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἐνεργούσιν ἢ ἐφ' ἐνὸς ἐκάστου τῶν μεγάλων τοῦ ὀργανι-

σμοῦ συστημάτων ἢ καὶ ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ ὀργανισμοῦ.

Καὶ συνήθως μὲν ἡ ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπενέργεια τῶν αἰτιῶν αὐτῶν προκαλεῖ νόσον τινὰ παρατεταμένην κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ καταλήγουσαν εἰς τὸν θάνατον. Ἄλλοτε δὲ αἱ αἰτίαι αὐταί, διαταράσσουσαι σφόδρα τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας ἐπιφέρουσι στιγμιαίως τὸν θάνατον.

Ἐκ τῶν ἔρευνῶν τοῦ Βισᾶ προκύπτει, ὅτι ὁ θάνατος δύναται νὰ ἐπέλθῃ καθ' ἓνα τῶν ἐξῆς τριῶν τρόπων, διὰ τοῦ πνεύμονος, τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

Ὁ συχνὸς διὰ τῶν πνευμόνων θάνατος ἐπέρχεται ἐκ τῆς ταχείας, τῆς ὀξείας ἀσφυξίας, ἢ ἐκ τῆς βραδείας. Καὶ ἡ μὲν ταχεῖα ἀσφυξία παρατηρεῖται, ὡς αἰκίαι διακοπεῖ αἴφνης ἢ ἐν τοῖς πνεύμοσιν εἴσοδος τοῦ ἀέρος, ἢ εἰσέλθῃ ἐν αὐτοῖς ἀερίον τι ἀκατάλληλον πρὸς ἀναπνοήν. Ἡ δὲ βραδεῖα ἀσφυξία ἐπέρχεται ὡς αἰκίαι τίς, καθὼς σημαντικὸν λ.χ. πλευριτικὸν ἀπόσκημμα, ἢ ἐμφύσημα μετ' ἀφθόνου βρογχορροίας, ἢ ἡ ἀνάπτυξις ψευδοῦμένων ἐν τῇ τραχείᾳ κτλ. ἐμποδίσῃ καὶ βαθμηδὸν διακόψῃ τὴν ἐν τοῖς πνεύμοσιν εἴσοδον τοῦ ἀέρος, ὅτε ἐπέρχεται βραδέως ὁ θάνατος.

Ὁ διὰ τῆς καρδίας θάνατος ἐπέρχεται ὅτε μὲν ἕνεκα τῆς παύσεως τῶν παλμῶν αὐτῆς, ἕνεκα συγκοπῆς δηλονότι μακροχρονίου κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διαρκείας, ὅπερ συμβαίνει εἰς τὰς διαφόρους τῆς καρδίας νόσους, εἰς τὰς αἱμορραγίας, εἰς τὰς ὑπὸ σημαντικῆς ἀναιμίας συνοδευομένας νόσους, καὶ εἰς πλείστ' ἄλλα λίαν διαφόρου φύσεως νοσήματα, ὅτε δὲ ὁ διὰ τῆς καρδίας θάνατος ὀφείλεται εἰς ῥῆξιν τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ, ῥῆξιν ἐπερχομένην, ὡς αἰκίαι ἢ καρδία, ἐν νοσηρᾷ ἢ ὅπως δῆποτε ἡλλοιωμένη καταστάσει διατελοῦσα, διεγερθῆ ὑπὸ τυχαίας τινὸς αἰτίας.

Τέλος δὲ, ὁ ἐκ παθήσεώς τινος τοῦ ἐγ-

κεφάλου θάνατος πηγάζει διττῶς· ἢ ἐλαττωμένης καὶ διακοπτομένης βαθμηδὸν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου, ὅτε παρατηρεῖται ἡ κωματώδης κατάστασις, τὴν ὅποιαν διαδέχεται μετὰ μικρὸν ὁ θάνατος· ἢ ἡ ζωὴ σθένεται, ἐνῶ ὁ ἀσθενὴς κατατρυχεται ὑπὸ τῆς διεγέρσεως τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ὅτε παρατηροῦμεν, πλὴν τῆς γενικῆς καὶ σημαντικῆς ταύτης διεγέρσεως, καὶ παραφροσύνην, σπασμούς κτλ. Ἰστέον ὁμοίως, ὅτι τὰ διάφορα ἐγκεφαλικά νοσήματα δύναται νὰ καταλήξωσι καὶ εἰς βλάβην τῶν πνευμόνων ἢ τῆς καρδίας, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅτι τὰ νοσήματα τῶν ὀργάνων τούτων ἀπηχούσιν ἐπίσης καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ὥστε αἱ λειτουργίαι τούτου διαταράσσονται καὶ εἰς τὸν διὰ τῶν πνευμόνων ἢ τῆς καρδίας θάνατον.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

ΑΠ' ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΝΕΑΠΟΛΙΝ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ὅστις κατὰ βούλησιν τοῦ ἀναγνώστου ἀποτελεῖ ἢ δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς περιηγήσεως.

(Συνέχεια καὶ τέλος)

«Τοὺς πρώτους ἀνθρώπους, οὓς εἶδομεν ἐξελθόντες τοῦ πλοίου, ἦσαν ὁ θεῖος, ἡ θεῖα καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἰακώβου. Ἄδυνατὸ νὰ σοὶ περιγράψω τὴν σπαρακτικὴν αὐτὴν σκηνήν. Ὁ θεῖος τοῦ ἐκλαίειν, ἡ θεῖα τοῦ ἐρρίφθη περὶ τὸν τράχηλόν του καὶ τὸν ἐπέβλεπεν ἐπὶ τοῦ στήθους της μετὰ λυγμῶν, ἡ δὲ πατὴρ του κατελήφθη ὑπὸ νευρικῆς τινος ταραχῆς, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν δὲν

ἠδύνατο νὰ προφέρῃ τὴν λέξιν αὐτῆ μου». Μετὰ τοῦτο, ἐστράφησαν πρὸς ἐμὲ καὶ μετὰ συγκινήσεως μὲ εὐχαρίστησαν δι' ὅσα κἔπραξα ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄς σπεύσω ἐν τούτοις νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐφάνη ἡρωϊκὸς ὁ Ἰακώβος, παραστὰς πρὸς τοὺς ὀφθαλμούς των, ὡς ἰαθεὶς ἐντελῶς. Ἐμειδία καὶ ἐφαίνετο εὐτυχῆς. Μετὰ ἡμίαν ὥραν ἡ μὲν οἰκογένεια τοῦ Κόλχαν παρεσκευάζετο ν' ἀπέλθῃ εἰς Παρισίους, κἔγὼ δὲ διὰ τῆς Ἀσίας, σταθμευούσης ἐν Μασσαλία ν' ἀναλάβω τὰ ταξείδιά μου. Εἰς τὴν ἐνασχόλησιν ταύτην εὐρισκόμην, ὅτε βλέπω εἰσερχόμενον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τὸν ὑποπλοίαρχόν μου κρατοῦντα ἀνά χεῖρας φάκελλον, διευθυνόμενον πρὸς ἐμὲ. Ἄγνοῶ, διὰ τί μὲ κατέλαβεν ἀνησυχία τις· ἦνοιξα τὴν ἐπιστολὴν βραδέως καὶ ἔμεινα ἐπὶ τινος στιγμῆς μελαγχολικὸς καὶ ἄφωνος· ἡ ἑταιρία μοὶ ἀνέθετε τὴν γενικὴν αὐτῆς διεύθυνσιν καὶ μ' ἀνεκάλει εἰς Αὐστρίαν. Ἡ θέσις αὕτη, ἀναμφιρῆστος, ἦτο τιμὴ μεγάλη δι' ἐμὲ, θέσις, ἣν πάντες οἱ συνάδελφοί μου ἐκ παντὸς μέσου ἐπεδίωκον, καὶ οὐδὲν δικαίωμα εἶχον νὰ δυσαρστηθῶ, καὶ ὁμοίως ἡσθάνθη τὸ δυσάρεστον ἐκείνο αἶσθημα, ὅπερ αἰσθάνεται ὁ ἀνθρώπος εἰς εὐτυχίαν ἀκαταλλήλως ἐρχομένην. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔδει νὰ παραιτηθῶ βίου εικοσαετοῦς, τὸ κατηραμένον αὐτὸ ἔγγραφο μοὶ ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην, ὅτι εἶμην πατὴρ καὶ πρὸ πάντων σύζυγος, ὅπερ ἐπλησίαζα εὐτυχῶς νὰ λησμονήσω. Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐλυπήθη ἡ διότι δὲν εἶμην πλούσιος, ἀλλὰ διότι δὲν εἶμην τοιοῦτος, καὶ διότι, ἵνα φανῶ εἰλικρινῆς, ἡσθάνομην ἴσως καὶ κνισμὸν τινὰ φιλοδοξίας, ἀπεφάσισα νὰ δεχθῶ. Ἦθελον ψευθεῖ, ἀν σοὶ ἔλεγον, ὅτι ἀπεχωρήσθη τῆς ἀγαθῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἀνευ αὐτῆς ταραχῆς, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν δὲν

ἤθελε διανύσει 300 ἔτη. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχωσιν αὐτόθι ὄντα, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ μὴ ἦ μακροτέρα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁλόκληρος ἡ τοιαύτη ζωὴ δὲν ἤθελεν ἐπαρκεῖ πρὸς συντέλειαν τῆς περιγητέως ταύτης.

Ἡ βαρύτης εἶναι τριακοντάκις μείζων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου ἢ ἐπὶ τῆς γῆς. Σῶμα τι καταπίπτον ἐπὶ τῆς γῆς, διατρέχει, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὸ πρῶτον δευτερόλεπτον τῆς πτώσεως 4 μέτρα καὶ 9 ἑκατοστά. Ἐπὶ τοῦ ἡλίου τὸ σῶμα τοῦτο καταπίπτει μετὰ τῆς ταχύτητος 144 μέτρων κατὰ τὸ πρῶτον δευτερόλεπτον τῆς πτώσεώς του. Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι οἱ ὄροι τῆς φύσεως εἰσὶν ὅλως ἀλλοιοὶ ἐν τῷ ἡλίῳ τῶν τοῦ ὀμίλου τῶν πλανητῶν, ἐν οἷς συγκαταλέγεται καὶ ἡ γῆ.

Ὁ ἥλιος ἐκπέμπει ἀδιάλειπτον πῦρ, καὶ τοῦτο εἶναι ὅλως ἰδιάζον αὐτοῦ χαρακτηριστικὸν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κόσμῳ. Αυτόματως φλέγεται, καὶ διαχέει μακρὰν τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα. Ἀντιθέτως οἱ λοιποὶ τοῦ ἡμετέρου κόσμου ἀστέρες οὐδὲ φωτεινοὶ οὐδὲ θερμοὶ εἰσι, καὶ ἄνευ τοῦ ἡλίου, ἤθελον εἶσθαι αἰωνίως ἐν τῷ σκότει καὶ βυθισμένοι εἰς διαρκῆς ψυχος.

Τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου θρῶσκον τοῦτο φῶς καὶ ἡ θερμότης εἰσὶν ἀναλλοίωτα ἐς αἰεὶ. Οὐδέποτε διαλείπουσιν, οὐδέποτε ἐλαττοῦνται. Τὸ ἕτερον τοῦτο προσὸν, τὸ ἀπαρομείωτον τοῦ φωτός, διακρίνει ἔτι τὸν ἥλιον ἀπάντων τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.

Ἡ ἔντασις τῆς πραγματικῆς τοῦ ἡλίου θερμότητος ὑπελογίσθη ὑπὸ τῶν φυσιολόγων. Τοῦτο δὲ κατωρθώθη διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ ποσοῦ τῆς θερμότητος, ἣτις ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ ἀθροίζεται ἐν ὠρισμένῳ τινὶ χώρῳ τῆς γῆς, προσβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ προστιθεμένου τοῦ ποσοῦ τῆς θερμότητος, ἣτις ἀπορροφᾶται ἐκ τοῦ αἰ-

θέρος, τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τοῦ ἐδάφους. Ὁ Γάλλος φυσιολόγος Pouillet, ὅστις ἤσχαλῆθη περὶ τὸν λεπτόν τοῦτον ὑπολογισμόν, ἔφθασεν εἰς συμπεράσματα, ἅτινα ἐκθέτει ὡς ἀκολούθως.

«Ἐὰν τὸ σύνολον τῆς παρὰ τοῦ ἡλίου ἐκπεμπομένης θερμότητος ἤθελε χρησιμοποιοῦνθαι πρὸς τῆξιν στρώματος ἐκ πάγου περιβάλλοντος πανταχόθεν τὸν ἥλιον, ἡ ποσότης αὕτη τῆς θερμότητος ἤθελε ἀναλύσει ἐν ἐνὶ λεπτῷ, στρῶμα πάγου πάχους 11μ. 80¹⁰⁰, ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ στρῶμα 17 χιλιομέτρων πάχους.»

Ἡ ποσότης αὕτη τῆς θερμότητος, λέγει ὁ καθηγητὴς Tyndall, ἤθελε ζεεῖ καθ' ὥραν 2900 δυσεκατομμύρια χιλιόγραμμα κρυφὰ ὕδατος διατελοῦντα ἐν θερμοκρασίᾳ πάγου!

Ὁ ἀστρονόμος Ἐρσελ ὑπελόγησεν, ὅτι ἂν ἤθελέ τις ἐπιχειρήσει, ἵνα κατασθέσῃ τὸν ἥλιον, καὶ κωλύσει αὐτὸν τοῦ ἀναπέμπειν τὴν θερμότητα, ὄφειλεν, ἵνα σφενδονίσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ῥεῦμα πεπηγότος ὕδατος, ἥτοι κυλινδρικὴν στήλην πάγου, ἔχουσαν 18 λευγῶν διάμετρον, μετὰ τῆς ταχύτητος 70,000 λευγῶν κατὰ δευτερόλεπτον. «Ἐποθέσωμεν, λέγει, κύλινδρον πάγου 18 λευγῶν διαμέτρου, ἀενάως ἐκσφενδονούμενον κατὰ τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ λυόμενον ὕδωρ ἀπαύστως ἀφαιρεῖται. Ὅπως ἅπασα τοῦ ἡλίου ἡ θερμότης καταναλωθῆ πρὸς τῆξιν τοῦ πάγου, ἄνευ ἐξωτερικῆς τινος ἀκτινοβολίας, ἔδει νὰ ῥιφθῆ ὁ παγετώδης κύλινδρος ἐν τῷ ἡλίῳ μετὰ τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός. (70,000 λευγῶν κατὰ δεύτερον λεπτόν.) Ἡ ἄλλως ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου ἠδύνατο ἄνευ μειώσεως τῆς ἐντάσεως αὐτῆς, ἵνα λύσῃ ἐν δευτέρῳ λεπτῷ στήλην πάγου ἔχουσαν βᾶσιν 4120 χιλιομέτρων τετραγωνικῶν, καὶ 310,000 χιλιομέτρων ὕψος!»

Σύγκρισίς τις, γενομένη παρὰ τοῦ Ἄγ-

γλου Tyndall, εἰκονίζει σαφέστερον ἔτι τὴν δύναμιν τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. «Ἐποθέσωμεν, λέγει, τὸν ἥλιον περιβαλλόμενον διὰ στρώματος γαιανθράκων 27 χιλιομέτρων πάχους. Ἡ θερμότης ἡ προκύψουσα ἐκ τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν ἀνθράκων τούτων ἰσοδυναμεῖ τῇ παρὰ τοῦ ἡλίου παραγομένη θερμότητι ἐντὸς ἔτους.»

(Tyndall. The Heat.)

Οἱ φυσιολόγοι, ὑπολογίσαντες τὴν θερμότητα, οὐδόλως ὑπέστησαν καὶ ὡς πρὸς τὴν καταμέτρησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτός.

(Le Soleil. par A. Guillemain)

Οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦ ἡ ἔντασις τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου, ἔχομεν, σήμερον στοιχεῖα φωτισμοῦ ἅτινα προσεγγίζουσι καὶ ἀμιλλῶνται πρὸς ἐκεῖνο. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ὀξυδρικὸν φῶς, ὅπερ παράγεται ἐκ τῆς φλέξεως τοῦ ὑδρογόνου διὰ ῥεύματος ὀξυγόνου ἢ αἰέρος. Τὸ φῶς τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις εἰσῆχθη ἤδη ἐσχάτως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, κέκτηται φωτιστικὴν δύναμιν μείζονα 200 κηρίων. Ἐπι ὑπερτέραν φωτιστικότητα ἔχει ἔλασμα τι μαγκάνισιου, ὅπερ φλεγόμενον ἐν ἀέρι παράγει ἐξαισίαν ποσότητα φωτός, ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς 500 κηρίων. Τέλος τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς, παραγόμενον ἐκ Βολταϊκῆς στήλης ἐξήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα στοιχείων, παρέχει φωτεινὸν τόξον, οὔτινος ἡ λαμπρότης ἀντιστοιχεῖ πρὸς 800 καὶ 1000 ἔτι κηρία. Τὸ ἠλεκτρικὸν τοῦτο φῶς ἤθελεν εἶσθαι ἐβδομηκοντάκις ἔλαττον τοῦ ἡλίου, τοῦ φωτιστικοῦ κέντρου ὄντος εἰς ἀπόστασιν μέτρου ἀπὸ τοῦ φωτιζομένου. Δι' ἰσχυροτέρων ἠλεκτρικῶν συστοιχειῶν προέβησαν ἔτι μᾶλλον, δυναθέντες νὰ παράξωσι φῶς, ὅπερ σχεδὸν ἐξισοῦται πρὸς τὸ ἡλιακόν.

Ὁ Ἀραγὼ ζητῶν, ἵνα ὀρίσῃ τὴν οἰκείαν φωτιστικὴν δύναμιν τοῦ ἡλίου, εὔρεν ὅτι

αὕτη ἐξισοῦται πρὸς 32000 κηρίων φωτιζόντων ἀπὸ ἐνὸς μέτρου. Μετὰ νεωτέρας ὅμως καὶ ἀκριβεστερας ἐρεύνας ὁ Baquerell ἀποφαινεται τὸ ἐξαγόμενον τοῦ Ἀραγὼ ἔλασσον τοῦ πραγματικοῦ, καὶ ὅτι ἡ φωτιστικὴ δύναμις τοῦ ἡλίου εἶναι κατὰ 180,000 ἀνωτέρα τῆς τοῦ κηρίου ἀπὸ μέτρου φωτιζόντος.

Ἀπαντες οἱ πλανῆται μετὰ τῶν δορυφόρων αὐτῶν, καθὼς καὶ οἱ κομήται οἱ ἐκτάκτως ἀναφαινόμενοι, στρέφονται περὶ τὸν ἥλιον. Ὁ ἥλιος ἄρα ἀποτελεῖ τὴν καρδίαν, ὡς εἰπεῖν, τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Τὸ πᾶν περιάγεται καὶ ἀκολουθεῖ αὐτόν.

Ἴσως εἴπωσί τινες «τοῦτο εἶναι φυσικόν» τοῦ ἡλίου ὄντως 600άκις μείζονος ἀπάντων συλλήβδην τῶν ἐτέρων ἀστέρων, τὸ φαινόμενον τῆς περιστροφῆς αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἔλξεως, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ σώματα ἔλκονται ἀμοιβαίως κατὰ λόγον εὐθύ τῆς μάζης αὐτῶν. Ἐὰν ὅθεν ὁ ἥλιος σύρει πρὸς αὐτὸν τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν τεράστιον ὑπεροχὴν τῆς μάζης αὐτοῦ.»

Οἱ οὕτως ἀποφαινόμενοι, περιπίπτουσιν εἰς τὸ συνηθέστατον σφάλμα, τοῦ ἐκλαμβάνειν λέξιν τινὰ ἀντὶ τοῦ πράγματος, θεωρήματι ἀντὶ ἐξηγήσεως, γλωσσικόν τινα ὄρον ἀντὶ λογικοῦ συμπεράσματος. Ὅτε ὁ Νεύτων ἐπενόησε τὴν θεωρίαν καὶ τὸν ὄρον —τῆς ἀμοιβαίως ἔλξεως τῆς ὕλης— ἐφρόντισεν ἐπίσης νὰ προσθήσῃ, ὅτι διὰ τῶν λέξεων τούτων προσεπάθησεν ἀπλῶς νὰ χαρακτηρίσῃ φαινόμενον, ὅλως ἀνεξήγητον καθ' ἑαυτὸ, καὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν γινώσκωμεν ἢ τὸν ἐξωτερικὸν μόνον τύπον τῆς ἐκδηλώσεως, ἥτοι τὸν μαθηματικὸν νόμον. Γινώσκωμεν τράντι ὅτι τὰ σώματα ἔλκονται

Οὕτως ἀποτελείται καὶ λειτουργεῖ ἡ διηνεκής αὕτη συναλλαγή, ἡ ἀένας αὕτη κυκλοφορία τῶν ὑδάτων, ἅτινα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀνέρχονται εἰς τὰς ἀερίους ζώνας, ἵνα καὶ πάλιν κατέλθωσιν ἐφ' ἡμᾶς διὰ τὴν ἀρδευσιν τῆς σφαίρας πρὸς οἰκονομίαν ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν τῆς ὅλης φύσεως.

Τὰ τακτικά ρεύματα ἐν τοῖς ὕδασι τῶν ὠκεανῶν εἰσὶν ἐπίσης συνέπεια τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. Συμβαίνει δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀνάλογόν τι πρὸς τοὺς ἀνέμους. Ἡ ἀνίσος μεταξὺ πόλων καὶ Ἰσημερινοῦ θερμότητος τοῦ ὕδατος καταστρέφει τὴν ἰσοροπίαν τῆς θερμοκρασίας τῶν θαλασσῶν τούτων, καὶ προκαλεῖ τὸν σχηματισμὸν ρεύματός τινος τακτικοῦ ἕνεκα τῆς ἐκτοπίσεως τῶν ὑδάτων, τῶν ψυχροτέρων σπυδόντων πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν θερμωτέρων. Ἡ ἀνίσος ἐξάτμισις κατὰ τὸν Ἰσημερινὸν καὶ τοὺς πόλους ἕνεκα τῆς ἀνίσου θερμότητος, συντείνει πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος, αὐξάνουσα τὸν βαθμὸν τῆς ἀλμυρότητος ἐν τῷ Ἰσημερινῷ, χωρὶς νὰ αὐξήσῃ αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς πόλους. Ἐντεῦθεν ἐπέρχεται διαφορὰ τις πυκνότητος ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ τέλος ἡ ἐκτόπισις ἕνεκεν ἐλλείψεως τῆς ἀπαραιτήτου ἰσοροπίας. Καὶ τὰ θαλάσσια ὅθεν ρεύματα προκαλοῦνται ἐν γένει ἐκ τῆς ἐπιφέρειας τοῦ ἡλίου. Οὕτω δὲ ἔχομεν τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχὰς καὶ τὰ ρεύματα ταῦτα προφανῆ προΐοντα τῆς ἡλιακῆς θερμότητος.

Αἱ δυνάμεις τῆς μαγνητικῆς βελόνης δυνατὸν ὡσαύτως ν' ἀποδοθῶσι τῇ ἐπιρροῇ τοῦ ἡλίου, ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι τὰ μαγνητικά ρεύματα, τὰ διερχόμενα τὴν σφαῖραν ἡμῶν, εἰσὶ ρεύματα θερμοηλεκτρικά, παραγόμενα ἐκ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῆς θερμότητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Σπουδαίας καὶ ἰσχυρὰς ἐξασκῶν λειτουργίας ἐν τῇ ὅλῃ φύσει ὁ ἥλιος, εἶναι προσέτι παράγων πολυτίμων χημικῶν δυνάμεων, καὶ ἐνταῦθα κυρίως ἐγκτεταῖ ἡ σπουδαία αὐτοῦ δράσις ἐν τοῖς φαινομένοις τῆς φύσεως.

Τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου παράγουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τῆς γῆς σπουδαιοτάτας χημικὰς ἐνεργείας, συναπτομένης ἀναποσπάστως πρὸς τὰς φυτικὰς τε καὶ ζωϊκὰς λειτουργίας. Ἄνευ τοῦ ἡλίου ἡ ζωὴ ἤθελεν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆνης σφαίρας. Ἡ ζωὴ εἶναι αὐτόχρημα προῖον τοῦ ἡλίου, ὡς θέλομεν ἐπιχειρήσει ν' ἀποδείξωμεν.

Τὰ ἔργα τῆς φωτογραφίας χρησιμεύουσιν ἡμῖν πρὸς πλήρη κατανόησιν τῆς δράσεως τοῦ φωτός ἐπὶ τῶν χημικῶν συνδυασμῶν, οἵτινες λαμβάνουσι χώραν ἐπὶ τῶν φυτῶν.

Διὰ τῆς τέχνης τῆς φωτογραφίας ἀποκτάται, ὡς γνωστὸν, πιστὴ εἰκὼν ἀντικειμένου τινός, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ φωτός ἐπὶ τοῦ ἰωδιούχου ἢ χλωριούχου ἀργύρου εἰς ἣν ἐνεδάρη ὁ χάρτης. Τὰ σκοτεινὰ τοῦ ἀντικειμένου μέρη οὐδεμίαν προξενουσὶν ἀλλοίωσιν τοῦ ἄλατος τοῦ ἀργύρου ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς εἰκόνας· ἀλλ' οὐχ οὕτω καὶ τὰ φωτεινὰ, ἅτινα ἀποσυνθέτουσι τὸ ἅλας τοῦτο, καὶ χρωματίζουσιν ἰοθαφῆ ἢ μελανὴν τὴν εἰκόνα. Διὰ καταλλήλου μεθόδου καθίσταται ἀναλλοίωτος ἡ ἐξεικόνισις αὕτη τὴν ὁποίαν ἡ χημικὴ μὴν παρήγαγε τοῦ φωτός ἐπενέργεια.

Ἄπαντα τὰ ἄλατα τοῦ ἀργύρου ὑπὸ τὴν ἐπιφέρειαν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ὑφίστανται ἀνάλογόν τινα ἀποσύνθεσιν, καὶ ἐτέρων δὲ μετάλλων αἱ συνθέσεις, καταλλήλως συνδυασμένοι, ὑφίστανται παραπλησίως ἐκ τοῦ φωτός ἀλλοιώσεις. Τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐπιδραῖ ἐπίσης τὸν συνδυασμὸν πλείστων ἄλλων σωμάτων, λ.χ. τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ χλω-

ρίου, ἅτινα διατελοῦντα ἐν τῷ σκοτεινῷ, ἡρεμοῦσι κεχωρισμένα, ἅμα δὲ ἐκτεθῶσιν ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ φωτός, μιγνύμενα, ἐνοῦνται μετὰ τὸσαύτης ἐνεργείας, ὥστε ἡ ἑνωσις συνοδεύεται μετ' ἀναδόσεως σημαντικῆς θερμότητος.

Ἐκ τῆς ὀρυκτολογίας πλείστα δύναται τις νὰ πορισθῆ παραδείγματα τῆς χημικῆς τοῦ φωτός ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ τῆς συνθέσεως τῶν ὀρυκτῶν. Ἄλλ' ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐστὶν ἐπὶ πολὺ ἰσχυροτέρα καὶ γενικότερα ἐπὶ τῆς ἐν τῷ ἀνοργάνῳ. Ἐκτός τοῦ ἀπείρως πολυποικίλου χρωματισμοῦ τῶν φυτῶν καὶ ἀνθέων, ἔχομεν ἕτερον φαινόμενον μεγίστης σπουδαιότητος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὀφείλει τις νὰ ὁμολογήσῃ βεβουλεμένην τῆς φύσεως διάταξιν.

Ἐξ ἀνακαλύψεων τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν ἐγνώσθη ὅτι τὰ φυτὰ οὐδόλως ἀναπνεύουσιν ἄνευ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως καὶ παρουσίας τοῦ φωτός δῆλα δὴ ἡ ἀποσύνθεσις ἀνθρακικοῦ ὀξέως, ὅπερ κυκλοφορεῖ ἐν τοῖς ἴστοις αὐτῶν, καὶ τὸ ὁποῖον ἠντλήθη ἐκ τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ῥιζῶν, δὲν λαμβάνει χώραν εἰμὴ τὰ φυτὰ ὡσιν ἐκτεθειμένα ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ἀπεδείχθη ἐπίσης, ὅτι ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως εἰς ἀνθρακα (carbuno), ὅστις μένει προσηλυμένος ἐν τῷ ἴσθμῳ τῶν φυτῶν, καὶ εἰς ὀξυγόνον, ὅπερ ἐκπέμπεται εἰς τὸν ἀέρα, δὲν δύναται νὰ συντελεσθῇ ἢ ὑπὸ τὴν ἀμεσον εἴτε ἔμμεσον τοῦ φωτός ἀκτινοβολίαν.

Τὴν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν τοῦ φαινομένου τούτου δύναται τις νὰ ἐκτιμήσῃ ἀναλαγίζόμενος ὅτι ἐφ' ἀπάσης τῆς ἐκτάσεως τῆς ἡμετέρας σφαίρας λαμβάνει χώραν τὸ τοιοῦτο, καὶ ὅτι ἡ διαπνοή, ταῦτον εἰπεῖν ἡ ζωὴ, ἅπαντος τοῦ φυτικοῦ βασιλείου τῆς γῆς ἐξήρηται ἀπολύτως ἐκ τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου. Εἰς τὴν διαπνοὴν δὲ ταῦ-

την τῶν φυτῶν, ἧτις ἀποδίδει εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα τὸ ὀξυγόνον, ὀφείλεται ἡ οἰκονομία τῆς φύσεως πρὸς διασκέδασιν τοῦ αὐτοῦ ὀξυγόνου ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ἰσοροπίαν αὐτοῦ, διὰ τῆς ἀναπνοῆς τῶν ζώων, τῆς ἀπορροφήσεως αὐτοῦ παρὰ διαφορῶν ὀρυκτῶν, καθὼς καὶ τῶν ποικίλων ἐμπρησμῶν φυσικῶν ἢ τεχνητῶν, οἵτινες συμβαλοῦσι διαρκῶς ἐπὶ τῆς σφαίρας ἡμῶν. Ἄπαντες οὗτοι οἱ ἐμπρησμοὶ ἤθελον ἐξαντλήσει τὸ πλείστον τοῦ ὀξυγόνου τῆς ἀτμοσφαιρας, ἐὰν μὴ ὑπῆρχε διαρκὴς τις πηγὴ ἀνανεώσεως αὐτοῦ. Ἡ διαρκὴς αὕτη πηγὴ εἶναι ἡ διαπνοὴ τῶν φυτῶν, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός.

Τοσοῦτω δὲ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ ἡλιακὸν φῶς οὐσιοδῶς ἐπιδραῖ τὴν τῶν φυτῶν διαπνοὴν, ὥστε ἐὰν νέφη παρακωλύσωσι τὸ φῶς τοῦτο, ἡ ἀπόδοσις τοῦ ὀξυγόνου ἐκ τῶν φυτῶν ὑφίσταται ἐπαισθητὴν βραδύτητα. Ἐὰν δὲ συμβῇ τὸ φῶς τοῦτο αἰφνιδίως ποτὲ νὰ παύσῃ, καθὼς ἐπὶ ὀλιγῆς τινοῦ ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, ἡ ἀποπνοὴ τοῦ ὀξυγόνου ἀερίου καταπαύει, καὶ ἀναλλοίωτον ἀποπνέεται τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυ, ὅπως τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὴν νύκτα.

Ἡ ἐνέργεια ὅθεν τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς βλαστῆσεως εἶναι σπουδαιοτάτη. Ἄνευ ἡλίου, οὐδὲν φυτὸν ἤθελεν ὑπάρξει ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰς τὰς πολικὰς ζώνας, ὅπου τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου εἰσὶν ἀσυγκρίτως ἐλάσσονα, ἡ βλάστησις εἶναι συνεσταλαμένη καὶ φθίνουσα, καὶ πλησιέστερον πρὸς τοὺς πόλους ἐπὶ μηδαμινή. Εἰς τὰς θερμὰς ζώνας ἡ βλάστησις αὕτη ἐστὶ τόσῳ μᾶλλον ζωηρὰ καὶ ἀνεπτυγμένη, ὅσω ἀφθονώτερον διαχέεται αὐτόθι τὸ ἡλιακὸν φῶς. Οὐδαμῶς ἄλλοθι μείζων ὁ πλοῦτος καὶ ποικιλία καὶ ἀκμαιοῦτης τῆς βλαστῆσεως ἢ ὑπὸ τοὺς τροπικοὺς ὅπου ἄκρατον τὸ φῶς καὶ τὸ θάλπος ἐπιδαψιλεύεται τοῦ ἡλίου.

Ἡ γεωργία, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς νεωτέρας χημίας, ἐπεκύρωσε τὴν ὄλως ἐξειδικασμένην τοῦ ἡλίου δράσιν εἰς ἐπίρρωσιν τῆς λειτουργίας τῆς βλαστήσεως, καὶ παραγωγὴν τοιούτων τῆς ὕλης συνδυασμῶν καὶ μεταμορφώσεων, ἃς οὐδεμία ἄλλη πλὴν τῆς τοῦ ἡλίου ἐνεργείας δυνατὸν ἵνα παραγάγῃ. Ὁ Georges Ville, καθηγητὴς ἐν τῷ φυσιολογικῷ μουσεῖῳ τῶν Παρισίων, βεβαίως, συνεπέει τῶν πειραμάτων αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἥλιος τφόντι θαυματουργεῖ διὰ τῆς ἐνεργείας, ἣν μεταδίδωσι τῇ φυτικῇ παραγωγῇ. Οὐδὲν χημικὸν ἀποτέλεσμα, οὐδεμία θεωρία, κατὰ τὸν σοφὸν καθηγητὴν, δύνανται νὰ ἐρμηνεύσωσι τὸ μυστήριον τῆς ἡλιακῆς ἐπιρροίας, καὶ τῆς θαυμασίας ὄντως δυνάμεως αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν σπορῶν.

Ἡ σπουδαία αὕτη ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου δὲν ἀφορᾷ μόνον τὸ φυτικὸν βασίλειον, ἀλλ' ἐπεκτείνεται ἐπίσης καὶ ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ. Μήπως τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης ὀλίγην ἐξασκοῦσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν τε ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου; Ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν χωρικῶν, οἵτινες τὸ πλεῖστον διαβιοῦσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὸ ἀμείωτον αὐτοῦ φῶς ἐν τῷ καθαρῷ ἀέρι, παραβαλλομένων πρὸς τοὺς ἐν τοῖς πόλεσι ζῶντας ἐν οἰκίμασι ζοφεροῖς καὶ εἰς ὁδοὺ στενωπᾶς, ὅπου δυσκόλως καὶ σπανίως εἰσδύει τὸ ἀφθονον φῶς, ἀρκεῖ πρὸς βεβαίωσιν τούτου. Ἐνῶ εἰς τοὺς μὲν εἰκονίζεται πλήρης ἡ εὐρωστία, οἱ δεῦτεροι εἰσὶ τὸ πλεῖστον αὐτόχρομα τύπος τῆς καχεξίας. Ἐκτὸς δὲ βεβαίως τῶν ἄλλων αἰτίων πλεῖστον συμβάλλει εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην ἡ ἔλλειψις ἀποχρώσεως ζωογονήσεως ἐκ τοῦ ἡλίου ἐν ταῖς τοιαύταις κατοικίαις.

Τὸ φῶς καίτοι μὴ ἀπολύτως ἀπαραίτητον, ἐστὶν ὁμῶς οὐχ ἥττον ἀναγκαῖον ἐπί-

σης εἰς τὴν διαπνοὴν τῶν ζῴων. Ὑπάρχει βεβαιωμένον, ὅτι αἱ ἀναδόσεις τῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων διαπνοῆς ἐν τῇ νυκτὶ εἰσὶν ἥττον ἀφθοναὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ. Ὁ Μαλεσκὸτ εὔρεν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ζώου ἀποπνέον ἀνθρακικὸν ὄξυ αὐξάνει σὺν τῇ ἐντάσει τοῦ φωτὸς, καὶ ἐλαττοῦται εἰς τὸν κατώτερον ὅρον ἐν τῷ πλήρει σκότει. «Τοῦτ' ἐστὶ, λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐπιταχύνει τὸν ζωϊκὸν ὄργανισμόν. Οὕτως ἄρα τὸ φῶς ἐστὶ μία τῶν πρωτίστων ἀναγκῶν εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν ζῴων, εἴτε διότι ἐπιδρᾷ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, κυρίας βάσεως τῆς τροφῆς τῶν ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε διότι ἐπενεργεῖ τὴν συντέλεσιν πλείστων φυσιολογικῶν αὐτῶν λειτουργειῶν.

Ὁ Τύνδαλλ, ὃν πολλάκις ἤδη ἀνεφέραμεν, ἐν συγγράμματί του ἐπιγραφόμενῳ Ἡ θερμότης συνώψισε τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐν ὠραίῳ συμπεράσματι, ἔχοντι ὡς ἀκολουθῶς.

«Καθὼς ἀναντίρροτον εἶναι, λέγει, ὅτι ἡ δύναμις ἡ κινουσα τὸ ὠρολόγιον πηγάζει ἐκ τῆς χειρὸς, ἣτις ἐτάνυσε τὸ ἐλατήριον αὐτοῦ, οὕτως ἐπίσης βέβαιον ὅτι καὶ πᾶσα δύναμις ἐπὶ τῆς γῆς πηγάζει ἐκ τοῦ ἡλίου. Παραλειπομένων τῶν ἐκρήξεων τῶν ἡφαιστίων καὶ τῶν θαλασσίων παλιρροϊῶν, πᾶσα μηχανικὴ ἐνέργεια γιγνομένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, πᾶσα ἐκδήλωσις δυνάμεως ὀργανικῆς τε ἢ φυσικῆς, ζωϊκῆς τε ἢ φυτικῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἡ θερμότης αὐτοῦ διατηρεῖ τὴν θάλασσαν ἐν ὑγρᾷ συστάσει, καὶ τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐν ἀερίῳ, πᾶσαι δὲ αἱ θύελλαι αἱ ἀμφοτέρας διαταράσσουσαι, προκύπτουσιν ἐκ τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Προσαρτᾷ εἰς τὰς κλιτύας καὶ κορυφὰς τῶν ὄρεων τὰς πηγὰς τῶν ρυάκων καὶ τοὺς ὄγκους τῶν πάγων, ἐντεῦθεν δὲ οἱ καταρράκται καὶ αἱ νιφοστι-

βάδες κατακρημνίζονται μετὰ δυνάμεως, ἣν πάντως ἐκ τοῦ ἡλίου ἠρύσθησαν. Αἱ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ εἰσὶν ὁμοίως ἐκδήλωσις τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Πᾶσα φλόξ, ἢ δᾶς καιομένη ἐκπέμπει φῶς τι καὶ θερμότητα, ἣτις ἀρχικῶς τῷ ἡλίῳ ἀνήκε. Ὁ ἥλιος ἐμφανίζεται ἡμῖν ὑπὸ τὴν ιδιότητα θερμότητος καὶ φωτὸς, καὶ ἐγκαταλείπει ἡμᾶς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπίση. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐδημιούργησε τὰ ποικίλα στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας σφαιρας. Ἄπαντα τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἰσὶν ἴδιαι μορφαὶ τῆς ἡλιακῆς δυνάμεως, οἰοῦναι τοιαῦται μῆτραι ἐν αἷς αὕτη προσωρινῶς ἐξετυπώθη ἐν τῇ διόδῳ αὐτῆς ἀπὸ τῆς πηγῆς πρὸς τὸ ἄπειρον!» (The Heat).

Εἶπομέν τινα ἀνωτέρω περὶ ἐντάσεως τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ τίς ἡ μηχανικὴ δύναμις τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ ἡ ὀλικὴ αὕτη θερμότης; Ἡ μηχανικὴ δύναμις τοῦ συνόλου τῆς ἡλιακῆς θερμότητος ὑπελογίσθη ἐπίσης παρὰ τῶν φυσιολόγων, ἀξιοπερίεργοι δὲ εἰσὶν οἱ ἐξαχθέντες ἀριθμοί.

Ἴνα κατανοήσῃ τις πῶς δύναται νὰ παρασταθῇ εἰς μονάδας μηχανικῆς δυνάμεως παράγων τις τῆς θερμότητος, ἀνάγκη νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ θεωρίας, ἣτις ἐστὶ τὸ ὠραιότερον κτίσμα τῆς συγχρόνου φυσιολογίας, ἥτοι τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος, ἢ τοῦ δόγματος τῆς ἀμοιβαίας μετατροπῆς τῶν φυσικῶν δυνάμεων.

Ἡ πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ θερμότης μεταβάλλεται ὑπὸ τὰς ὄψεις μας εἰς μηχανικὴν δύναμιν. Ἐξετάζων τις ἀτμομηχανὴν τινα, θέλει παρατηρήσει ὅτι ψυχομένου τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἐκλείπουσης τῆς θερμότητος, γεννᾶται πάραυτα μηχανικὴ τις δύναμις, καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἡ θερμότης

αὕτη μετετρέπη εἰς ἑτέραν δύναμιν. Τούτου δοθέντος, ἔπεται ὅτι δυνατὸν νὰ παρασταθῇ τὸ ἕτερον στοιχεῖον διὰ τοῦ ἑτέρου, ἢ ἄλλως νὰ ὑπολογισθῇ διὰ τινος μονάδας κοινοῦ μέτρου, ἢ τε δύναμις καὶ ἡ θερμότης. Ἐκ τῆς ἀρχῆς προβάαντες ἐκανόνισαν τὴν ζητούμενην μονάδα, διὰ τῆς ὁποίας πᾶσα δύναμις θερμῆς δύναται νὰ ἐξισωθῇ πρὸς ἀνάλογον μηχανικὴν δύναμιν. Ἡ μονὰς αὕτη ὠνομάσθη θερμουργόν (calorie). Ἐν θερμουργόν εἶναι ἡ ποσότης τῆς θερμότητος ἡ ἀναγκαία ἵνα ὑψώσῃ κατὰ ἓνα βαθμὸν θερμοκρασίας ἐν χιλιόγραμμον ὕδατος. Ἄφ' ἑτέρου ὀνομάζουσιν ἐν τῇ μηχανικῇ *κιλογραμμόμετρον*, (ἢ χιλιογραμμόμετρον) τὴν ἀπαιτούμενην ποσότητα δυνάμεως, ἵνα βάρος τι ἐνὸς χιλιογράμμου ὑψώθῃ ἐντὸς διαστήματος δευτέρου λεπτοῦ κατὰ ἓν μέτρον. Οἱ φυσιολόγοι κατώρθωσαν νὰ λύσωσι τὸ δυσχερὲς τοῦτο πρόβλημα τοῦ ποσοῦ τῶν κιλογραμμόμετρων ἄτινα δύναται νὰ παρέξῃ ἐν θερμουργόν, μεταποιούμενον εἰς μηχανικὴν δύναμιν. Εἶναι γνωστὸν σήμερον διὰ τῶν ὠραίων ἔργων τοῦ Mayer, Joule, Helmiotz κλ. ὅτι ἐν θερμουργόν ἀντιστοιχεῖ πρὸς 425 κιλογραμμόμετρα, δηλαδὴ ὅτι δέουσα θερμότης πρὸς ὑψώσιν κατὰ ἓνα βαθμὸν θερμοκρασίας (ἐκατονταβάθμου) χιλιογράμμου ὕδατος παράγει μηχανικὴν ἐργασίαν ἐκπροσωπούμενην διὰ τῆς ὑψώσεως καθ' ἓν μέτρον βάρους 425 χιλιογράμμων ἐν χρόνῳ δευτέρου λεπτοῦ. Καλοῦσι δὲ *μηχανικὸν ἀντίστοιχον τῆς θερμότητος* τὸ ποσὸν τῶν 425 χιλιογράμμων τούτων.

Ἐὰν ἔχῃ τις ὅθεν τὸ σύνολον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς διαχραμένης θερμότητος τοῦ ἡλίου ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ, δύναται νὰ ὑπολογίσῃ τὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον ἤθελε παραχθῆ ἐξ ὅλης τῆς θερμότητος ἣν ἐκπέμπει ἐπὶ τῆς γῆς, ἐὰν ἅπαντα ἡ θερμότης αὐτοῦ μετετρέπετο εἰς μηχανικὴν ἐργασίαν. Οὕτως

εὔρον, ὅτι τὸ σύνολον τῆς τοῦ ἡλίου θερμότητος ἐξισοῦται πρὸς 217,316 δις ἑκατομμύρια ἴππων δύναμιν, ἢ πρὸς εὐχερεστέραν ἀντίληψιν τοῦ καταπληκτικοῦ τούτου ἀριθμοῦ, ταῦτ' ἐστὶ πρὸς 543 δις ἑκατομμύρια ἀτμομηχανῶν δυνάμει 400 ἴππων ἑκάστης, καὶ ἐργαζομένων ἀδιαλείπτως νυκθήμερόν. Ἰδοὺ τίς ἡ ἀξία διὰ μόνην τὴν σφαῖραν ἡμῶν, τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου.

(A. Guillemain).

Ἐν ἐνὶ ἔτει ἕκαστον τετραγωνικὸν μέτρον τῆς γῆς δέχεται 1,238,157 θερμουργὰ ἦτοι πλείονα τῶν 23 δισεκατομμυρίων κατὰ στρέμμα, ἴσων πρὸς 9,852 δισεκατομμύρια καὶ 200 ἑκατομμύρια κилоγραμμομέτρων κατὰ στρέμμα!

Ἐγνωμεν ἤδη τὰς ποικίλας ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σφαίρας τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου. Ἐξητάσαμεν τὴν δράσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀψύχου τε καὶ ἐμψύχου φύσεως. Ἐίδομεν, ὅτι ὁ ἥλιος ὄντως ἐστὶ μέγας παράγων τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ ἡμῶν, καὶ ὅτι ἐπίσης ἐστὶ τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς τε φυτικῆς καὶ ἀνοργάνου ζωῆς.

Ἄνευ τοῦ ἡλίου ζωὴ οὐδὲν ἦθελεν ὑφίστασθαι ἐπὶ τῆς γῆνης σφαίρας. Ἡ ζωὴ ἄρα, θυγάτηρ ἐστὶ τοῦ ἡλίου, δικαιοῦται τις νὰ ἐπιφωνήσῃ.

Ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ λεληθότως πολλάκις ἐκφράζει ἀληθείας μυστηριώδεις. Ἐν τῇ ἑμιλίᾳ αἱ λέξεις *θερμότης* καὶ *ζωή*, εἰσι σχεδὸν συνώνυμοι. Βίς ἀπάσας τὰς διαλέκτους ἐν γένει ὑπάρχει ἡ φράσις «κρύος θανάτου». Ἡ φράσις αὕτη ἀκριβέστατα εἰκονίζει τὴν πραγματικότητα. Τὸ κρύος εἶναι ἀπαραίτητος τοῦ θανάτου συνέπεια, καὶ ἔνδειξις τῆς ἐκλείψεως τῆς ζωῆς. Τὸ ῥίγος ἐστὶν ὁ πρόδρομος πάσης ἀνωμαλίας περὶ

τὴν λειτουργίαν τῆς ζωῆς, καὶ τελευταῖον ὁ προάγγελος τοῦ θανάτου. Πᾶν τεθνεὸς σῶμα ἐστὶ ψυχρόν, καὶ δύναται τις ἴσως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὸ ψῦχος διαδέχεται παρὰ τῷ ζῶν τὴν θέσιν τῆς ζωῆς, ἀπαραλλάκτως ὅπως τοῦτο διαδέχεται τὴν θερμότητα ἐν τῇ ἀνοργάνῳ ὕλῃ.

Ἐάν τις ἤδη λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ φυτὰ γεννῶνται καὶ ἀναπτύσσονται διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος ἰδίως, καὶ πᾶν φυτὸν ἔχει χρεῖαν ὠρισμένης τινὸς θερμοκρασίας. Ὅτι ποσὸν τι ἡρέμου θέρμης ἐστὶν ἀπαραίτητον πρὸς παραγωγὴν τῆς ζωῆς ἐν τῷ γονίμῳ ὧν τῶν πτηνῶν. Ἐὰν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι τὰ ὧα τῶν ζωοτόκων εὐρίσκουσι τὴν θέρμην ταύτην καὶ ἐν αὐτῷ τῷ βυθῷ τῶν θαλασσῶν, καὶ ὅτι ἄλλως τε, ὡς εἶπεν ὁ Harvey, «πᾶν ζῶον ἐξ ὧου». Ὅτι μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σπέρματος ἐν τοῖς μαστοφόροις ἢ ἐνδελεχῆς ἐπήρεια τῆς μηχανικῆς θερμότητος ἐστὶν ἀπαραίτητος ἀναγκαῖα πρὸς διαμόρφωσιν τῶν ὀργάνων τοῦ ἐμβρύου, ἀναγκάζεται λογικῶς νὰ συμπεράνῃ, συνδυάζων ἀπάσας τὰς παρατηρήσεις ταύτας, ὅτι ἡ θερμότης παράγει τὴν ζωὴν. Ὅτι ἡ θερμότης μετατρέπεται εἰς δύναμιν ζωϊκὴν. Οἱ νεότεροι σοφοὶ οἱ δημιουργήσαντες τὴν μηχανικὴν θεωρίαν τῆς θερμότητος, ἦτοι τὸ θαυμάσιον τῶν ἀξιώμα τῆς ἀμοιβαίας τῶν δυνάμεων μετατροπῆς, οἱ φυσιολόγοι οἱ ἀποδείξαντες μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας τὴν μετατροπὴν τῆς θερμότητος εἰς δύναμιν μηχανικὴν καὶ τ' ἀνάπαλιν, ἠδύναντο ἴσως νὰ συμπληρώσωσι τὸ λαμπρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα, προστιθέμενοι, ὅτι ἡ θερμότης ἢ μεταποιουμένη εἰς μηχανικὴν δύναμιν, καὶ ὅτι ἡ ἐξαιρία τῆς μετατροπῆς θεωρία ἔχει τὴν ἐφαρμογὴν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἀνοργάνου ὕλης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ ζῶντα σώματα τυγχάνει κύρους ἐπιφανοῦς.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς δοξασίας ταύτης, μνημονεύομεν ἐπιτηδειοτάτου τινὸς καὶ περιέργου πειράματος, τὸ ὁποῖον ὁ ἐν Montpelier καθηγητῆς τῆς ἱατρικῆς Moitessier ἀνεκοίνωσε τὸ 1872 τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις. Τὸ πείραμα τοῦτο ἀποδεικνύει τῶντι, ὅτι ἡ θερμότης, εἴτε φυσικὴ εἴτε τεχνητὴ, ἢ παρεχομένη εἰς γόνιμόν τι ὧν, καταναλίσκεται ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τοῦ ὧου, αὐτόθι ἐξαφανίζεται, καὶ κατὰ συνέπειαν δῆλον ὅτι ὑπέστη μετατροπὴν τινα. Ὁ κ. Moitessier δὲν λέγει ποῖον ἔσται κατ' ἀνάγκην τὸ προϊόν τῆς μετατροπῆς ταύτης. Δικαίως ὅμως καὶ εὐλόγως δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ θερμότης αὕτη μετετρέπη εἰς ζωϊκὴν δύναμιν ἢ ζωὴν.

Τὸ πείραμα τοῦ κ. Moitessier εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Παραβάλλει τὴν ταχύτητα τῆς φύξεως τῶν γονίμων καὶ ἀγόνων ὧν, καὶ εὐρίσκει σπουδαίαν διαφορὰν μεταξὺ αὐτῶν.

Ἐν δοχείῳ καταλλήλως ἐσκευασμένῳ ὁ Moitessier ἔθεσε τρία ὧα καὶ ἐθήρμανεν αὐτὰ προσηκόντως. Ἀφοῦ ἐδόθη ἡ ἀναγκαῖα θερμότης, τὸ πῦρ ἐσβέσθη, καὶ μετὰ προσοχῆς ἐξήτασε διὰ δύο θερμομέτρων ἐν τῷ αὐτῷ ἀγγεῖῳ τοποθετημένων, τὴν κατιούσαν πορείαν.

Ἐκ τῶν θερμομέτρων τούτων προέκυψεν ὅτι ἡ ψῦξις ἀκολουθεῖ πορείαν ὅλας διαφορῶν, ἀναλόγως πρὸς τὸ γόνιμον ἢ μὴ τῶν ὧν. Ἐνῶ ἡ ψῦξις τῶν ἀγόνων ὧν βραδίξει λίαν τακτικῶς, ἀπ' ἐναντίας ἢ τῶν γονίμων ἐστὶ βραδυτέρα καὶ λίαν ἀνώμαλος.

Τοῦτο τεκμηριοῖ μετὰ πλείστης πιθανότητος, ὅτι ἡ θερμότης τῆς ὁποίας δεῖται τὸ ὧν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ σπέρματος, μεταβαίνει κατὰ μέγα μέρος ἐν αὐτῷ τῷ ὀργανισμῷ τοῦ σώματος. Τί δὲ ἀποβαίνει αὐτόθι; Μετατρέπεται βεβαίως, δύναται τις εἰπεῖν, εἰς ζωϊκὴν δύναμιν.

Οὕτως ἡ θεωρία τῆς ἀμοιβαίας μετατροπῆς τῶν δυνάμεων ἠθέλε τύχει ἐτέρας ἀλογίστου ἐφαρμογῆς, ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῆς ζωῆς. Ὅπως δὲ ἐν ταῖς μηχαναῖς ἡ θερμότης μετατρέπεται εἰς κίνησιν, οὕτω θὰ μετεμορφουτο εἰς δύναμιν ζωϊκὴν ἐν τοῖς σπέρμασι τῶν ζῶων.

Ἡ θερμότης καὶ ἡ ζωὴ ἄρα ἠθελον εἶσθαι ἐκδήλωσις, προϊόν, τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ὃ δὲ παράγων τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τῆς μηχανικῆς δυνάμεως ἠθελον ἐκπηγάξει ἐκ τοῦ ἡλίου, τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἀστέρου.

(L. Fiquier. Le landemain de la mort).

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ δράσις τοῦ ἡλίου, τοῦ κολοσσοῦ τούτου τοῦ ἡμετέρου στερεώματος, ἐστὶν ἡ ὑπαρξίς ἐν συνόλῳ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γῆνης σφαίρας.

Ἐν Πάτραις τὴν 15 Φεβρουαρίου 1878.

M. ΧΑΙΡΕΤΑΣ.

ΠΕΡΙ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ

Ἐπίστανται ἀξιοσημειώτους μεταβολὰς τὰ τῶν διαφόρων τόπων κλίματα; Ἡ ἀτμοσφαῖρα τῶν χωρῶν ἐν αἷς συνέβησαν αἱ ἱστορικαὶ μεταβολαὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων φυλῆς, ἐστὶ ψυχροτέρα, θερμότερα ἢ ὁμοία τῇ προὑπαρξάσῃ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς; Ὁ Βυφὼν διὰ τῆς ἀξιοθουμάστου ὁρθῆς κρίσεως, τῆς ἰδιαζούσης εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἰσχυρίζετο, ὅτι ἄλλεπάλληλοι μεταβολαὶ λαμβάνουσι χώραν ὑπὸ τὰς διαφόρους μοίρας τῆς γῆνης σφαίρας. Ἄλλ' ὁ Φρ. Ἀραγὼ, καίτοι δὲν ἐκφράζεται ὀριστικῶς, κλίνει ἐν τούτοις πρὸς τὴν γνώμην τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν κλιμάτων, ἐξεταζομένη κατ' ἐκτεταμένας

ἀγαθοεργὸν ἐνέργειαν, ἣν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐνὸς Fossombroni καὶ ἐνὸς Ximens δύναται νὰ προξενήσῃ ἐπὶ τῆς καταστάσεως εὐρείας χώρας.

Αἱ θῖνες τοῦ Ἀτλαντικοῦ προεχώρουν ἀπ' αἰῶνας διὰ σταθεροῦ καὶ σκληροῦ βήματος, ἀπειλοῦσαι νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἔρημον τὰς πλουσίας ἀμπέλους τῶν Βορδιγάλων, ὅπότεν ὁ ἀξιέπαινος Bremontier ἐσταμάτησεν, ὡς ἐκ θαύματος, τὴν πρόδογον διὰ συστήματος φυτειῶν, λέγων ἀληθῶς εἰς τὴν ἄμμον: usque huc venies, et non procedes ultra.

Ἄπαντες οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς δὲν δύναμαι ἐνταῦθα ν' ἀναφέρω ἢ ἐν ὀλίγοις, πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα ὑπόκειται εἰς πολλὰς μεταβολὰς, καὶ ὅτι ἐπιφανεῖς ἄνδρες ὡς ὁ Ἀραγῶ καὶ ὁ Οὐμβόλδος δύνανται νὰ σφάλωσιν.

Ἄλλ' ὁποίας μεταβολὰς ὑπέστη ἡ δύναται ἔτι νὰ ὑποστῇ τὸ κλίμα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς χώρας; Εἰς τοιαύτην ἐρώτησιν δὲν δύναται τις ἐπιστημονικῶς ν' ἀπαντήσῃ, εἰμὴ προσδιορίζων ἕκαστον τόπον. Ἔτι καὶ πράττων τοῦτο δὲν δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ ἀκριβὲς συμπέρασμα ἢ παραβάλλων πολυαρίθμους χρονολογίας καὶ στοιχεῖα. Ἴδου ἓν τοιοῦτον παράδειγμα. Ὁ περιφανὴς Καρ. Δαρβέν ἐν τῇ ὥραϊα αὐτοῦ «Διηγῆσει τοῦ Περιήλου τῆς γῆς» λέγει, ὅτι παρετήρησεν εἰς πολλὰ μέρη τῶν Κορδιλλερῶν καὶ εἰς μέγιστα ὕψη, ἀρχαίας οἰκίας Ἰνδῶν ἐγκαταλελειμμένας, εἰς χώρας, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ ρύαξ ποσίμου ὕδατος, ἐν μέσῳ ἐδάφους ἐντελῶς ἀγόνου, στερημένου, ἐκτός τινων ἰσχυρῶν λειχίνων, πάσης ἄλλης βλαστήσεως. Διατείνεται δὲ, ὅτι ὅταν οἱ πρότεροι κάτοικοι ἐκτίσαν τὰς καλύβας ταύτας τὸ κλίμα τῆς ἀνω Χιλῆς ἦτο πολὺ γλυκύτερον ἢ σήμερον· καὶ ὅτι αἱ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ συμβῆσαι μεταβολαὶ ὄχι μόνον εἰς

τὴν ἀτμοσφαῖραν ἔλαβον χώραν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τοπογραφίαν, καὶ εἰς τὸ σχετικὸν ὕψος καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους· ἕνεκα δὲ τούτου ἐδιάσθησαν οἱ κάτοικοι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν τοῦ λοιποῦ ἀφιλόξενον καταστάσαν χώραν· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βραδείας, ἀλλ' ἀενάου ὑψώσεως τῶν μεγίστων ὄγκων τῶν Κορδιλλερῶν.

Ὡς πρὸς τὸ ἱστορικὸν κλίμα τῆς Ἰταλίας ζωηρόταται συζητήσεις ἠγέθησαν μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων. Ἐπῆρξεν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐπιστεύετο ὅτι τὸ ἰταλικὸν κλίμα ὑπῆρξε ψυχρότερον ἢ σήμερον. Ἄλλ' ὁ Ῥότμαν ἐπολέμησε τὴν ἰδέαν ταύτην, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἡ ἐλαία καλλιεργεῖται ἐν Λατίῳ. Στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος ὁ πολυμαθὴς ἱστορικὸς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῶν Ῥωμαίων Dureau dela Malle, ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πρὸ εἰκοσίων αἰῶνων τὸ κλίμα τῆς ἡμετέρας χερσονήσου δὲν ὑπέστη ἀλλοίωσιν τινα. Ἐγὼ ἀμφιβάλλω περὶ τῆς ὑποτιθεμένης τυχῆς μονιμότητος τοῦ ἡμετέρου κλίματος. Παραλείπων δὲ τὰ συμπεράσματα, ἐφ' ὧν στηρίζω τὰς ἀμφιβολίας μου, ἀναφέρω μόνον τὸ τῆς ἐκρήξεως, ἥτις ἀπεγύμνωσε τοσοῦτον μέρος τῆς βράχως τῶν Ἀπενίνων, καὶ τὸ τῶν βαλτωδῶν ὑδάτων, τῶν λιμναζόντων εἰς τοσαῦτα μέρη τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους καὶ τῶν νήσων αὐτῆς. Μοι φαίνεται δὲ ἀδύνατον νὰ ἐπιβεβαιώσω, ὅτι τὸ κλίμα καὶ οἱ ἄλλοι μετεωρολογικοὶ ὅροι τῆς ἡμετέρας χώρας δὲν ὑπέστησαν μεταβολὰς.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ)

M. I.

ΑΛΦΟΝΣΟΣ ΔΑΜΑΡΤΙΝΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΥΠΟ

ΕΡΣΤΑΘΙΟΥ Σ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπάρχουσιν ἐποχαί, καθ' ἃς τὰ ἔθνη εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν τινα νάρκης, ἀφ' οὗ πρότερον διήλθον ἅπαντα τὰ στάδια τῆς προαγωγῆς. Ὁρμώμενα ἀπὸ τοῦ μηδενὸς βαίνουσιν αἰωνίως αὐξάνοντα, καὶ ἀφοῦ ἀνέλθωσι βαθμίδα πρὸς βαθμίδα τὴν κλίμακα τῆς ἰσχύος καὶ παντοδυναμίας, αἴφνης καταπίπτουσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐν ᾧ εὐρίσκονται αἰωρούμενα, καὶ οὕτω μία στιγμή μόνη ἀρκεῖ, ὅπως καταστρέψῃ ὀλοκλήρων αἰῶνων δημιουργήματα. Μετὰ τὴν πτώσιν ἐκείνων ἐὰν δὲν ἀπωλεσθῶσιν ἐντελῶς πρόπει νὰ παρέλθωσι χρόνοι ἄπειροι, ὅπως ἀναλάβωσι· καὶ καθ' ὅλον ἐκείνον τὸν παρεμβαίνοντα χρόνον ἐπικρατεῖ ἡ ἀδρανὴς στασιμότης, ἣν ἐχαρκτηρίσαμεν ὡς νάρκην. Ὡς ἔθνος καὶ ἡ Γαλλία ὄφειλε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν γενικὸν καὶ ἀμετάτρεπτον τοῦτον φυσικὸν νόμον. Λεῖψανον τῆς διασκεδασθείσης Ῥωμαϊκῆς παγκρατορίας ῥιφθὲν ἐν τῷ μεσαιωνικῷ ζῳφῳ, ὑπέεικεν εἰς βεῦμά τι ὠθοῦν αὐτὴν πρὸς τὰ πρόσω. Ἐχώρησεν, ἐχώρησεν ἐκεῖ ὅπου ἡ φωνὴ τῆς προόδου τὴν ἐκάλει, καὶ τέλος ἐφθασεν εἰς ἀνώτατόν τι ὕψος εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τῆς ἀνωφερικῆς πορείας τῆς. Ἡ στιγμή ἐκείνη ἦτο ἡ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. καὶ ὠνομάσθη χρυσοῦς αἰὼν (siècle d'or). Πᾶν ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν ἀνάπτυξιν ἔθνους τινὸς ἦνθει τότε ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ στρατηγικὴ, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία καὶ ἡ φιλολογία. Ἡ φιλολογία καὶ ἡ ἀληθὴς θυγάτηρ αὐτῆς

ἡ ποίησις ἐβλεπον τότε διερχομένας, ὡς τόσους φαεινοὺς τοῦ στερεώματός των ἀστέρων, τὰς χορείας τῶν Βολταίρων, τῶν Ῥακίνα, τῶν Κορνελίων, τῶν Ῥουσσῶ, τῶν Μολιέρων, καὶ τὰ φῶτα κατέκλυζον ἐν ὄλῃ αὐτῶν τῇ ζωηρᾷ καλλονῇ τὸ τέμενος τοῦ εὐδαίμονος ἐκείνου αἰῶνος. Ἄλλ' ὡς ἰλυγγιῶσα ἐν τῷ ὕψει ἐκείνῳ ἡ Γαλλία ἐκλονίσθη, ἐταλαντεύθη, καὶ ἐπεσεν εἰς τὸ ἀπελπι ἐκεῖνο χάος, ὅπερ ἀπαιωνίως τόσων ἄλλων ἐνδόξων ἐθνῶν κατέπιε τὰς ἐλπίδας. Ἐπεσε, καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος ὅτε μὲν κλίνουσα τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν χαῦνον καὶ ἐξευτελιστικὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. βασιλείαν, ὅτε δὲ ἀποθαρρυνόμενη ἐκ τῆς ἀσθενοῦς διοικήσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἡ δυστυχὴς χώρα ἐφαίνετο νεκρὰ καὶ οὐδεὶς ὁ ἀναστήσων ὑπῆρχε. Ἄλλ' ὅμως ἡμέραν τινα νέφη ἐσκίασαν τὸν αἴθριον μὲν ἀλλ' ἐπιπλαθῆ ἐκείνον οὐρανόν, καὶ ἡ κραυγὴ τῆς ἐπαναστάσεως ἠγέθη καὶ ὡς διὰ Τριτωνείου σάλπιγγος ἀντήχησεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ἐκ τῶν νεφῶν τούτων ἀνέθωρον ἠλεκτρικοὶ τινες σπινθῆρες, ἐπλατάγησαν κεραυνοὶ καὶ ἡ Γαλλία ἀνέστη ὑπὸ τῶν συνθημάτων τούτων τῆς ἐλευθερίας. Ἐστρεψε περὶ αὐτὴν ἐταστικὸν τὸ βλέμμα καὶ εἶδε συγκινητικὸν ἅμα καὶ ἐνθουσιῶδες θέαμα. Ἄλλα μὲν τῶν τέκνων τῆς ἰσταντο ἔτοιμα ὅπως χύσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὸ αἷμα των, ἀλλὰ ἐμελέτων ν' ἀνυψώσωσι τοὺς στρατοὺς τῆς ὑπὲρ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ἄλλα ζωογονούμενα

λειπόμενον τῶν ἀρχαίων σοφῶν, — λέγει ὁμοῦς ἐν τινι χωρίῳ, ὅτι ἐπὶ πολὺ ὡς παρομμία ἐλέγετο, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἀνευρίσκετο πλέον ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ τόσοι πολλοὶ βάρβαροι ἦσαν Ἕλληνας, ὅσοι Ἕλληνας βάρβαροι ἐγένοντο. Στηρίζεται δὲ εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἰσοκράτους, εἰπόντος: «Θὰ ἐνόμιζον μᾶλλον ἐκείνους Ἕλληνας, οἵτινες ἔλαβον τὰ ἡμέτερα μαθήματα, ἢ ἐκείνους, οἵτινες μόνον τὴν αὐτὴν πατρίδα καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν μεθ' ἡμῶν κοινὴν ἔχουσιν».

Ἡ ἀνωτάτη αὕτη σχολὴ μεγάλως ἐποίει προόδους, εἰ καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξεπαιδεύοντο ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Παδοῦᾳ, ὡς ὁ Μαυροκορδάτος, ἀλλ' ὁμοῦς ὑπῆρχον τότε καὶ κληρικοὶ φωτισθέντες ἐργαζόμενοι πρὸς διατήρησιν τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοὺς ἀμαθεῖς προσηλυτίζοντες ἐκ τῆς καθολικῆς εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Θυματουργὸς τῆς Πανηγύας εἰκὼν ἐθεράπευε τοὺς πάσχοντας ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον.

Ἐν γένει οἱ πρεσβεύοντες τὴν ῥωμαϊκὴν καθολικὴν πίστιν καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἦσαν ἀντικρὺς ἐναντίῳ τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅτε οἱ Ἑνετοὶ τὴν παρὰ πολλῶν ῥωμαϊκοκαθολικῶν κατοικουμένην νῆσον Χίον ἐν ἔτει 1694 κατέκτησαν πολλὰ ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνας παρ' αὐτῶν ὡς καὶ παρὰ τῶν Τούρκων δεινοπαθήματα. Οἱ ναοὶ αὐτῶν ἐκλείσθησαν, αἱ περιουσίαι ἐδημεύθησαν, τοῖς δ' Ἕλλησιν ἱερεῦσι ἀπηγορεύθη τὸ ἱερατεῦσιν, βαπτίζειν καὶ ἐξομολογεῖν τοὺς θνήσκοντας. Εἰς οὐδὲν συνεβάλλοντο τὰ δάκρυα, αἱ παρακλήσεις αὐτῶν διέταξαν αὐτοὺς νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς ἐκκλησίας. Ἀπολυθέντων δ' αὖθις τῶν Βενετῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατώρθωσαν οἱ Ἕλληνας διὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Χουσεῖν πασᾶ ἵνα οἱ Λατῖνοι, ἕνεκα τῆς συνδρομῆς ἣν παρέσχον εἰς τοὺς Ἑνετοὺς καταδικασθῶσιν εἰς τὰ κάτεργα καὶ εἰς δήμευσιν τῆς περι-

ουσίας αὐτῶν. Ἀλλ' ὁμοῦς ὁ Γάλλος πρέσβυς περὶ τῆς ἀύξανόμενης τοῦ ὁποίου ἐπιρροῆς (ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου) ἐλαλήσαμεν, ἀνέλαβεν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν του, καὶ διὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ θέσεως, ἐν μέρει δὲ καὶ διὰ χρημάτων κατώρθωσεν, ἵνα χαρισθῇ αὐτοῖς ἢ τῶν κατέργων ποινὴ ὑπὸ τὸν ὄρον ὁμοῦς νὰ ἀποστῶσι τῆς ῥωμαϊκῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ γίνωσι μέλη τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως, ὡς ὁ Καντεμῆρ λέγει, οὐδ' ἔχνος τοῦ παπισμοῦ πλέον (ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ) ἐν Χίῳ ἐναπελείφθη.

Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Κρήτης ἰδιαιτέραν ὀφείλομεν μνησθῆναι νὰ ποιήσωμεν, διότι πολλὰ ἐν αὐτῇ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἑκατονταετηρίδι διεδραματίσθησαν γεγονότα, οἱ δὲ κάτοικοι κατὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς τὰς μεγίστας ἐπίνεγκον δυσχερεῖας τοῖς Τούρκοις καὶ τὰς ὀλεθριωτάτας ζημίας.

Περὶ τὸ ἔτος 823 οἱ Σαρακηνοὶ, οἵτινες ἐν Ἰσπανίᾳ κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Χακῆρ ἐν Κορδοῦᾳ ἐπανέστησαν καὶ τῆς χώρας ἀνεστάθησαν, ἐκδιωχθέντες τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβδουλάχ Τακῆρ, εἰσέβαλον εἰς Κρήτην καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἔπεμψε στόλον κατ' αὐτῶν, ὅστις μετὰ πεισματῶδη ἄμυναν ἐντελῶς κατεστράφη, ὥστε ὁ Μιχαὴλ περιέστη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κλείσῃ εἰρήνην πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς διατηρηθεῖσαν ἐπὶ ἑκτωκαίδεκα ἔτη. Ὁ Νικηφόρος ὁμοῦς Φωκᾶς, ἀρχιστράτηγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαὰκ, προσέβαλεν ἐκ νέου τοὺς κατακτητὰς, καὶ μετὰ γενναίους ἀγῶνας ἀνέκτησε πάλιν τὴν νῆσον. Ἀλλὰ πηγαὶ ἀνάγκουσι τὴν ἀνάκτησιν τῆς νήσου τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 962, τὴν δὲ μνημονευθεῖσαν ἀνωτέρω χρονολογίαν ἠρύσθη ὁ Καντεμῆρ ἐκ Τούρκων συγγραφέων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ Ἰσαὰκ ἐδωρήσατο τὴν νῆσον τῷ ἡγε-

μόνι τῆς Ἰσπανίας εὐγνωμονῶν ἐπὶ τῇ συνδρομῇ, ἣν οὗτος παρέσχεν αὐτῷ πρὸς σύλληψιν τῶν φονέων τοῦ πατρός του. Οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἰσπανῶν ἡγεμόνων μετεβίβασαν τὴν κυριότητα τῆς νήσου εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, οἵτινες κατείχον αὐτὴν μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἰβραχίμ.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (1639) ἅπασαι αἱ νῆσοι τῆς Μεσογείου ἦσαν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ὀθωμανῶν, ἐξαιρέσει τῆς Κρήτης, ἥτις εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν τοῖς δὲ πειραταῖς, τοῖς συλλαμβάνουσι τὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἀσφαλῆς παρεῖχε ὀρμητήριον. Τὰ ἀδιάλειπτα εἰς τὸν Σουλτάνον κατὰ τῶν Ἑνετῶν γενόμενα παράπονα ἐξήγειραν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ἵνα προβῇ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου. Νέα ὕβρις γενομένη κατὰ τινῶν προσκυνητῶν μεταβαίνόντων εἰς Μέκκαν καὶ Αἴγυπτον, ἐγένετο πρόξενος τῆς προσεχούς ρήξεως. Ἐπιφανὴς συνοδεία μεταβαίνουσα εἰς Αἴγυπτον, προσεβλήθη παρὰ τὴν Κρήτην ὑπὸ ἑξ μελιταίων πλοίων καὶ οἱ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν, ἀποβαλόντες ἅπασαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν. Οἱ πειραταὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἀπέπλευσαν εἰς κρητικὸν λιμένα, δόντες δὲ τῷ διοικητῇ μέρος τῶν ἀρπαγέντων ἀπῆλθον ἀνενόχλητοι μετὰ τῆς λείας αὐτῶν. Ὁ Σουλτάνος Ἰβραχίμ ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ ἔπεμψεν ἰσχυρὸν στόλον (1645) πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου, ἥτις ἐν μέρει μὲν μετὰ δέμηνον ἀγῶνα, καθ' ὄλοκληρίαν δὲ τὸ προσεχὲς ἔτος κατελήφθη ἐκτὸς τῆς πόλεως Κανδίας, φύσει καὶ τέχνῃ ἰδίως ἰσχυρᾶς οὔσης.

Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦτου συνεχῶς ἀπεκρούοντο, δὲν ἐδύναντο τὴν κατοχὴν τῆς νήσου νὰ ἐξασφαλίσωσι, τῶν Βενετῶν ἐχόντων ἐλεύθερον λιμένα χρησιμεύοντα ὡς ὀρμητήριον. Ὁ Μωάμεθ Δ' ἐ-

ξώπλισε νέον στόλον καὶ στρατοὺς παρεσκεύασεν εἰς δὲ τοὺς διαφόρους ἀρχηγοὺς τὰ εἰκότα προσφωνήσας, προέτρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ ληστήριον τῶν παρασπόνδων νὰ ἐξοντώσωσιν ἄρδην καὶ τὰς αἰχμὰς τῶν ξιφῶν τῶν ἀπίστων νὰ ἀμβλύνωσι κτλ.» Ἐν ἔτει 1666 ἐγένετο ἡ εἰς Κρήτην ἀπόβασις. Ἡ πολιορκία διήρκει ἐπὶ 29 μῆνας, καθ' οὓς οἱ Τούρκοι οὐδαμῶς κατώρθουν νὰ ἐκπολιορκήσωσι τὴν πόλιν, τὰ δὲ στρατεύματα ἤρξαντο ἕνεκα τοῦ αἱματηροῦ καὶ ἀγόνου πολέμου νὰ ἀποθαρρύνωνται καὶ ἀποβάλωσι τὴν πειθαρχίαν. Συγχρόνως δ' ἐλήφθη ἡ εἰδησις περὶ τῆς προσελεύσεως γαλλικοῦ στόλου πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας. Ὅτε τὰ περὶ τὴν πόλιν προχώματα κατέπιπτον, νέα ὀχυρώματα ἀνηγειροῦντο, μέχρις οὗ οἱ Τούρκοι ἐπειράθησαν δόλω νὰ τύχωσι τοῦ σκοποῦ. Ὁ Καντεμῆρ διεξοδικώτατα περιγράφει κατὰ τὰς διηγήσεις Τούρκων συγγραφέων, τίνι τρόπῳ προσέβησαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ ἔργον καὶ διὰ τίνος μηχανήματος τὸν μὲν γαλλικὸν στόλον καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Βενετῶν Μοροζίνην ἐν Κανδίᾳ ἐξηνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσωσι, τὴν δὲ πόλιν παραδοθεῖσαν ἐκυρίευσαν (1669). Αὐτοὶ οἱ Τούρκοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ πολέμους ἀπώλεσαν πλέον τῶν 200,000 ἀνδρῶν, μὴ συνυπολογιζομένων τῶν μὴ ἐν τοῖς στρατιωτικαῖς καταλόγοις ἐγγεγραμμένων, ὧν ὁ ἀριθμὸς οὐδόλως ἦν κατώτερος.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΟΙΗΣΕΙΣ

ΟΣΚΑΡ ΚΑΙ ΔΕΡΜΙΔ

(Ποίημα 'Οσσιανού)

Ἀντικείμενον τοῦ ποιήματος

Ὁ Ὅσσιανὸς παρεκλήθη παρὰ τινος αἰο-
δοῦ (υἱοῦ τοῦ Ἀλπίνου) νὰ ψάλλῃ τὸν θά-
νατον τοῦ Ὅσκαρ, υἱοῦ τοῦ ποιητοῦ. Ἄλλ'
οὗτος θέλων ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάμνησιν ταύ-
την, λίαν πικρὰν δι' ἓνα γεννήτορα, ψάλ-
λει ἀντὶ τούτου τὸν θάνατον ἄλλου Ὅσκαρ,
υἱοῦ Καρούνδου τινός.

Ὁ Δερμιδ, φίλος καὶ ἀντερραστής τοῦ
Ὅσκαρ τούτου, νοήσας τὴν ἀτυχίαν τοῦ ἑ-
ρωτός του, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐλαττωθείσης τῆς
πρὸς τὸν Ὅσκαρ φιλίας του διὰ τοῦτο, ζη-

τεῖ παρὰ τοῦ ἰδίου τὸν θάνατον χάριν εὐ-
σπλαγχνίας. Ὁ Ὅσκαρ ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς
ἀντέστη πολὺ, πείθεται ἐπὶ τέλους νὰ μο-
νομαχήσῃ μετὰ τοῦ Δερμιδ, οὕτω φονευ-
μένου.

Ὁ Ὅσκαρ περιέρχεται εἰς ἀπελπισμὸν
διὰ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του καὶ ἀπο-
φασίζει νὰ φονευθῇ καὶ αὐτός, ἀλλὰ διὰ χει-
ρὸς τῆς ἐρωμένης του. Οὕτως ἐξαπατᾷ αὐ-
τὴν, ἥτις, ἄκουσα, τὸν φονεύει καὶ εἶτα
αὐτοκτονεῖ, μὴ δυναμένη νὰ ἐπιζήσῃ αὐτοῦ.

Υἱὲ Ἀλπίνου, διατί ζητεῖς νὰ μοι ἀνοίξῃς
τοῦ πόνου τὴν πικρὰν πληγὴν καὶ θέλεις νὰ σοὶ εἶπω
πῶς ἔπεσε τὸ τέκνον μου, ὁ φίλτατος Ὅσκαρ μου ;
Τοὺς ὀφθαλμούς μου διαρκῆς κλαυθμὸς θολοῖ, καὶ ἡ μνήμη
Δριμεῖα τὰς ἀκτίνας τῆς ἀντανακλᾶ δριμέως
εἰς τὴν καρδίαν μου ! ὦ ! πῶς ἐγὼ νὰ περιγράψω
τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ πολεμιστῶν γενναίων ;
Ὅσκαρ μου, τέκνον φίλτατον, δὲν θὰ σὲ ἐπανεῖδω ;
Ὡς ἡ σελήνη ἔπεσεν ἐν ὥρᾳ τρικυμίας,
Ἡ ἔπεσεν ὡς ἥλιος ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ του,
Ὅταν πυκνὰ ἐγείρωνται ἐκ τῶν κυμάτων νέφη
Κ' ἐλίσσει γνόφος μελανὸς ὀμίχλης συγκαλύπτων
τῆς Ἀνδανίδος¹ τοὺς σκληροὺς καὶ ἀπορρῶγας βράχους.
Κ' ἐγὼ μονήρης, δυστυχῆς καὶ ἄφωνος πλαγῶμαι,

Καὶ εἶμαι ὡς ἀρχαία δρυς τοῦ Μόρβεν τετραυσμμένη.
Ἄνεμοζάλη φοβερά μ' ἀπέσπασε τοὺς κλάδους,
Καὶ νῦν φοβοῦμαι τὸν βορρᾶν ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας.
Τὸ τέκνον μου, τὸν ἀρχηγὸν πολεμιστῶν ἀνδρείων,
Δὲν θὰ τὸ ἴδω ἄλλοτε ; ὦ ! ναί ! ὁ ἥρωες ὁμως
Δὲν ἔπεσεν ὡς ἄσημον ἐν πεδιάδι χόρτον,
Χωρὶς νὰ φέρῃ πέριξ του ζημίαν οὐδεμίαν.
Τὸ ξίφος του ἐνέβαψεν εἰς αἵματα γενναίων.
Παρ' ἑαυτῶ τὸν θάνατον κατὰ τὴν μάχην ἔχων,
Ἵπερηφάνως ἔσχιζε τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν του².

Σὺ ὁμως, σὺ, ὁμῶνυμε αὐτοῦ, υἱὲ Καρούνδου,
Ἐπεσες λίαν ταπεινῶς. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν σου
Ἐγένετο τὸ θυμα σου, καὶ ἡ λόγχη σου ἐβάφη
εἰς αἷμα φίλου ! Ὁ Ὅσκαρ καὶ ὁ Δερμιδ ἐν ἦσαν³,
Κ' ἀμφοτέροι ἐθέριζον γενναίως ἐν ταῖς μάχαις,
Καὶ ἠγαπῶντο ἰσχυρῶς ὡς ἰσχυρῶς ἐκτύπων,
Ἐν μέσῳ τῶν δ' ὁ θάνατος ἠγεῖτο ἐν τῇ μάχῃ.
Καθὼς δὲ ἀποσπῶμενοι ὄγκοι πετρῶν μεγάλου
Ἐκ τῶν ὀρέων πίπτουσι βαρεῖς τῶν Ἀρβενίων,
Οὕτως αὐτοὶ ἐπέπιπτον κατὰ τῶν πολεμίων,
Τὰ ξίφη αὐτῶν ἔβαπτε τὸ τῶν γενναίων αἷμα,
Κ' ἐλειποθύμει ὁ ἐχθρὸς ἀκούων τ' ὄνομά των.
Τίς ἄλλος τοῖς ὠμοῖαζεν ὅσον αὐτοὶ ἀλλήλοις ;

Αὐτοὶ ποτε ἐφόνευσαν τὸν Δάργον τὸν γενναῖον,
εἰς οὗ τὸ στῆθος πῶποτε δὲν ᾤκησε τὸ δέος⁴.
Καὶ ἦτον ἡ θυγάτηρ του ὠραία ὡς πρῶτα,
Γλυκεῖα καὶ γαλήνιος ὡσεὶ ἀκτίς νυκτῖα.
Δύο ἀστέρες ἐνδροσοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἦσαν,

¹ Ὄρος τοῦ Μόρβεν. Τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους αὐτοῦ οὐδαμοῦ ἄλ-
λοθι τῶν ποιημάτων τοῦ Ὅσσιανοῦ ἀπαντᾷ.

² Τὸ πρωτότυπον γράφει «μεταξὺ τῶν τάξεων τῆς ὑπερηφα-
νείας των».

³ Φίλοι δηλονότι ἀδιάσπαστοι καὶ εὐκρινεῖς.

⁴ Βρεττανὸς πολεμιστῆς, ἄλλος παρὰ τὸν Σκῶτον Δάργον.

Κ' εὐώδη αἶραν ἕαρος ὠμοιάζ' ἢ πνοή της. ¹ *in H*
 Οἱ δὲ μαστοὶ της ἔλεγεσ ὠμοιάζον χιόνα ^{in A}
 Καταπεσοῦσαν ἄνωθεν ἐν λευκοτάταις μάζαις, ^{in B}
 Κυλιομέναις πρὸς ἀκτὴν εὐήλιον. Τὴν εἶδον ^{in C}
 Οἱ μαχηταί, κί' ἀμφοτέροι τὰς ἑαυτῶν καρδίας ^{in D}
 Καθήλωσαν ἐπὶ αὐτῆς, κί' οἱ δύο τὴν ἠγάπων, ^{in E}
 Ὅσον τὴν δόξαν των αὐτήν. Τοὺς ἔφλεγε δ' ὁ πόθος ^{in F}
 Ἦ νὰ τὴν ἀποκτήσωσιν ἢ κὰν νὰ ἀποθάνουν. ^{in G}

Ἐκεῖνη πλὴν δλόκληρον τὸν νοῦν της προσηλώνει
 Εἰς τὸν Ὀσκάρ· θερμότατα τὸν ἀγαπᾷ ἐκεῖνον.
 Τὸ βεῦσαν αἶμα τοῦ πατρὸς δὲν ἐνθυμεῖται πλέον,
 Καὶ τὴν φονεύσασαν αὐτὸν ἰδοῦ λατρεύει χεῖρα.

— Ὀσκάρ, εἶπ' αἴφνης ὁ Δερμιδ, τὴν ἀγαπᾷ ἐκεῖνην,
 Ἄλλ' ἢ ψυχὴ της προτιμᾷ, τὸ βλέπω, σὲ καὶ μόνον·
 Δὲν μένει ἄλλο τῷ Δερμιδ... ἐμπρὸς... ἄς κτυπηθῶμεν!
 Ἄς μὲ φονεύσῃ ὁ Ὀσκάρ. Ἀπάλλαξόν με, φίλε,
 Τῶν ἀλγηδόνων τῆς ζωῆς διὰ τοῦ σοῦ σιδήρου.

— Υἱὲ Διόραν, πῶς λαλεῖς; ὦ! τοῦ Δερμιδ τὸ αἶμα
 Οὐδέποτε τὸ ξίφος μου αὐτὸ θὰ στιγματίσῃ.

— Οἴμοι! τίς ἕτερος πλὴν σοῦ, ἀγαπητέ μοι φίλε,
 Εἶν' ἄξιος τοῦ βίου μου τὸ νῆμα ν' ἀποκόψῃ;
 Ἄχ! μὴ θελήσῃς, φίλε μου, νὰ σβέσῃ ἢ ζωὴ μου
 Ἄνευ τιμῆς, καὶ ἐκτός σοῦ νὰ μὲ φονεύσῃ ἄλλος.
 Ναί, πέμπσον με εἰς ἐνδοξον, φονεύων με, μνημεῖον.
 Κατάστητον περίφημον, Ὀσκάρ, τὸν θάνατόν μου.

— Ἔστω λοιπόν. Ἀνέλκυσον τὸ ξίφος σου καὶ νέον
 Δὸς δεῖγμα τῆς ἀξίας σου καὶ δεξιότητός σου.

Ἄς ἐπιπτον ὁμοῦ μὲ σέ! Ἦ χεῖρ σου ἢ φιλτάτη
 Ἄς ἔκοπτε τοῦ βίου μου τὸ νῆμα... Δερμιδ, κτύπα.

Ἴδου αὐτοὶ συμπλέκονται ἐκεῖ παρὰ τὸν Βράνον¹
 Τὰ νάματα ἐνέβαψε καὶ τοὺς βρυώδεις λίθους

¹ Μικρὸς ποταμὸς, σχεδὸν ξύξ.

Τὸ αἶμα... Ἔπεσ' ὁ Δερμιδ, καὶ θνήσκων ἐμειδία.
 — Υἱὲ Διόραν, ἔπεσες λοιπὸν διὰ χειρὸς μου;
 Δερμιδ, ὅστις δὲν ἔπεσες ἐν μάχαις λυσσαλέαις,
 Ἔπεσες νῦν, καὶ οὕτω πως;... — Ταχὺ τὸ βῆμα φέρει
 Πρὸς τὴν παρθένον ὁ Ὀσκάρ. Ἄμα τὸν εἶδ' ἐκεῖνη,
 Ἐνόησε τὴν λύπην του καὶ λέγει. — Τοῦ Καρούνδου
 Υἱέ, τί τόσω σκοτεινὸν καὶ σύνοφρον σὲ βλέπω;
 Τίς λύπη τὴν μεγάλην σου ψυχὴν καταβιβρώσκει;
 — Ἦμην ποτὲ διάσημος τοξότης... τώρα ὅμως,
 Τὴν φήμην μου ἀπώλεσα. Ἐκεῖ παρὰ τὸν βράχον
 Ἐφόνευστα τὸν πολμηρὸν Γορμίρ ἐν τινι μάχῃ,
 Ἄλλ' ἐπὶ δένδρου χθαμαλοῦ ἐπλάκῃ ἢ ἀσπίς μου.
 Εἰς μάτην δὲ ἐμόχθησα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν
 Ἴνα διὰ τοῦ ξίφους μου τὴν ἐξαγάγω... — Ἔστω,
 Ἔστω λοιπόν, εἶπεν αὐτῇ. Νὰ δοκιμάσω θέλω
 Τὴν πεῖράν μου, τὴν τέχνην μου. Τοῦ Δάργου ἢ θυγάτηρ
 Τὸ τόξον ἄλλοτ' ἔρριπτεν ἐπιδεξίως λίαν,
 Καὶ ὁ πατήρ ἠγάλλετο ἐπὶ τῇ εὐστοχίᾳ.

Ἀπῆλθον. Τίθετ' ὁ Ὀσκάρ ὀπίσω τῆς ἀσπίδος.
 Πετᾷ τὸ βέλος καὶ περᾷ τὸ στήθος του τὸ πάλλον.
 — Εὐλογημένη ἢ λευκὴ ὡς τὴν χιόνα χεῖρ σου,
 Τὸ τόξον σου τὸ δρύϊνον εὐλογημένον ἔστω.
 Ἐκτός τῆς φίλης σου χειρὸς, τίς ἄλλη ἦν ἀξία
 Νὰ μὲ φονεύσῃ; φίλη μου, θάψον με παρ' ἐκεῖνον.
 — Ὀσκάρ, ἢ κόρη ἔλεξεν, ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχω
 Κἀγὼ τοῦ Δάργου τὴν ψυχὴν, τὸ θάρρος καὶ τὸ σθένος.
 ὦ! εὐχαρίστως μετὰ σοῦ κἀγὼ συναποθνήσκω,
 Τῆς λύπης τερματίζουσα τὴν βάσανον. Ἴδέ με!

Τὸ ἔκλευκον διέτρησσε διὰ σιδήρον στήθος,
 Κλονίζεται καὶ ὠχριά, ἔπειτα πίπτει, θνήσκει.

Ἐκεῖ παρὰ τὸν βύακα τοῦ βράχου τώρα κεῖνται
 Οἱ τάφοι των καὶ ἡ σκιά τοὺς συγκαλύπτει θάμνου.
 Ἐκεῖ πλανῶνται βόσκοντα εἰς τοὺς πρασίνοὺς τάφους

Με κλαδωτά τὰ μέτωπα τὰ τέκνα τῶν ὀρέων¹,
 Ὅποταν περισσότερον ἢ μεσημβρία καίη,
 Καὶ ἡ σιγὴ ἐπικρατεῖ ἀνὰ τὰ πέριξ ὄρη.

Μετὰφρασις

Α. Σ. ΛΙΒΑΘΗΝΟΠΟΥΛΟΥ.

ΠΑΡΑ ΤΟ ΚΥΜΑ

«Τὴν ζητῶ παντοῦ· πλὴν μάτην.
 »Πρὸς σὲ κύμα τὴν ὑστάτην
 »Δέησίν μου ἀποτείνω.
 »Σὺ μ' ἀπέμεινες, σὺ μόνον.
 »ὦ! ἐλέησον τὸν πόνον
 »Καὶ τὸ δάκρυ ὀποῦ χύνω.

»Νύκτα ὄλην χθὲς ἠρώτων
 »Τὸν ἀστέρα τῶν ἐρώτων
 »Τί ἀπέγεινεν ἡ κόρη.
 »Πλὴν χωρὶς νὰ μοῦ ἰμιλήσῃ
 »Οὗτος ἔσπευσε νὰ δύσῃ,
 »Νὰ κρυβῆ ὑπὸ τὰ ὄρη.»

Ταῦτα λέγων νεανίας
 Πρὸ τῆς ἄλου παραλίας
 Μὲ τὸ ἄκρον τῆς καλάμου,
 Ἦν ὡς σύντροφον ἐκράτει,
 Ὅνομα γλυκὺ χαράττει
 Ἐπὶ τῆς καθύγρου ἄμμου.

Μόλις εἶχεν ἐγχαράξει
 Τ' ὄνομά της κ' ἀποστάξει
 Ἐν του δάκρυ, ὅτε κρῖμα!
 Τοὺς λευκοὺς ἀφροὺς κυλῖει
 Καὶ τὸ ὄνομά της σβύει
 Τὸ κατηραμένον κύμα.

Ι. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

¹ Αἱ ἔλαφοι.

ΜΥΘΟΣ 1

ΑΛΕΚΤΩΡ ΚΑΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἐνας κόκκορας εἶχε εὖρει
 Ἐν λαμπρῷ μαργαριτάρι
 Καὶ τὸ πῆγε εἰς χρυσακόν.
 — Βλέπω, τοῦπε, πῶς ἀξίζει,
 Πλὴν γὰρ μὲ ἓνα σπειρὶ στάρι
 εἶναι πλεῖο σημαντικόν.

Ἄμαθῆς κληροδοτήθη
 Ἐν χειρόγραφον ἀρχαῖον
 Τὸ πῆγε ἐνὸς καθηγητῆ.
 — εἶναι, λέει, καλὸν τὸ βλέπω,
 Ὅμως δι' ἐμὲ εἶν' ὠραῖον
 Τῆς Τραπέζης τὸ χαρτί.

(Λαφονταῖν I. 20.)

Ι. Σ. ΚΡ.

ΜΥΘΟΣ 2

ΒΟΥΝΟΝ ΓΕΝΝΗΣΑΝ ΠΟΝΤΙΚΟΝ

Ἐκοιλοπόνα ἓνα βουνό
 Ἡ γῆ ἐσειότου ὄλη.
 Τὸ βόγχο του καὶ ταῖς φωναῖς
 Ἀκούανε ἔς τὴν Πόλι.
 Γυναῖκες κ' ἄνδρες ἔτρεξαν
 Καὶ ἔλεγαν: θὰ γεννήσῃ
 Καὶ θὰ μᾶς κάμη βέβαια
 Ἡ Λόνδρα ἢ Παρίσι.
 Καὶ ἐγέννησε. Τί; Φρίκη!
 Ποντίκι.

Τὸ χονδρὸ τοῦ μύθου ψεῦμα
 Μιὰν ἀλήθεια θὰ σὲ μάθῃ:
 «Ὅπου ἀκοὺς πολλὰ κεράσια,
 Βάσταε μικρὸ καλάθι.»

Ι. Σ. ΚΡΑΣΣΑΣ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟῦ ΣΥΛΛΟΓΟῦ ΒΥΡΩΝΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'. — ΠΡΟΕΔΡΕΙΑ Θ. ΦΛΟΓΑΙΤΟΥ

Κατὰ τὴν τελευταίαν τριμηνίαν ἀνεγνώ-
 σθησαν αἱ ἐξῆς διατριβαί.

Ἡ τοῦ ἐπιτίμου μέλους κ. Ἀνδρέα Βρε-
 τοῦ περὶ ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἡ τοῦ ἀντεπιστελλόντος μέλους κ. Ἀν-
 δρέα Λασκαράτου περὶ τῆς τέχνης τοῦ δη-
 μηγορεῖν καὶ συγγράφειν.

Ἡ τοῦ ἀντεπιστελλόντος μέλους κ. Μα-
 νουὴλ Χαιρέτα περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἡλίου.

Ἡ τοῦ τακτικοῦ μέλους κ. Εὐς. Σ. Χρο-
 νοπούλου περὶ Λαυαρτίου καὶ τῶν ἔργων
 αὐτοῦ.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἐν μιᾷ τῶν τελευ-
 ταίων αὐτοῦ συνεδριάσεων τῇ προτάσει τοῦ

τακτικοῦ μέλους κ. Γεωργ. Π. Χαλκιοπού-
 λου ἀνέλαβε τὴν φροντίδα συγκροτήσεως βι-
 βλιοθηκῶν ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς ἐπαρχίαις*
 πρὸς τοῦτο δὲ προσέφερε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ
 βιβλιοθήκην καὶ δραχ. διακοσίας.

Κατὰ τὴν προτελευταίαν τῆς περιόδου
 ταύτης συνεδρίασιν ἀνηγορεύθη εὐεργέτης
 τοῦ Συλλόγου τὸ ἐν Ζακύνθῳ ἐπίτιμον με-
 λος κ. Σπυρ. Ῥώμας ὡς προσενεγκὼν ὑπὲρ
 τοῦ ταμείου δραχ. διακοσίας.

Ὁ Σύλλογος ἀπεδεχθεὶς τὴν ἀπόφασιν
 τῆς πλειοψηφείας τῆς ἐπὶ τῶν πεμφθέντων
 εἰς τὸν διαγωνισμὸν προπλασμάτων διὰ τὸ
 μνημεῖον Βύρωνος κριτικῆς ἐπιτροπῆς δι' ἧς

προτείνεται ἡ ἀναβολὴ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπὶ τινας ἔτι μῆνας, ἀπεφάσισεν ὅπως προκηρύχθῃ νέος διαγωνισμός, ὅστις καὶ ἐπροκηρύχθη ἤδη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐπιτροπῆς καὶ εἰς ἃν εἶναι δεκτὰ προπλάσματα μέχρι τῆς 1 Αὐγούστου ἐ. ἔ.

Λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὁ Σύλλογος τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας ἃς προσήνεγκε τῇ πατρίδι ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Κίτρους ἀνηγόρευσε τὴν Α. Σεβ. μέλος ἐπίτιμον. Πενταμελὴς δὲ ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τῶν κκ. Ε. Νάννου, Π. Ῥαζῆ, Γ. Βισβίζη, Γ. Χαλκιοπούλου καὶ Β. Κρασακοπούλου ἐνεχείρισε τῷ Σ. Ἐπισκόπῳ τὸ τε δίπλωμα τοῦ ἐπιτίμου μέλους καὶ τὰ προεδρικά γράμματα.

Προβὰς ὁ Σύλλογος εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν χρευσουσῶν θέσεων τῆς ἐνεστώσης ἐφορίας ἐξελέξατο ἀντιπρόεδρον μὲν τὸν κ. Παναγιώτην Ῥαζῆν, εἰδικὸν γραμματέα δὲ τὸν κ. Μιλτ. Παναγόπουλον.

Κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ συνεδριάσεις ὁ Σύλλογος ἐξελέξατο μέλη τακτικὰ τοὺς κκ. Β. Κρασακόπουλον, Κ. Μυρτύλον, Π. Δαμιανόν, Δ. Χριστίνην, Κ. Παπαζαφειρόπουλον, Θ. Καραμπέτσον καὶ Γ. Ζάρκον ἔκτακτον τὸν κ. Δημήτριον Παπαθεοδώρον καὶ ἀνεπιστέλλοντα τοὺς κκ. Π. Μουτσόπουλον, Ν. Β. Μουτσόπουλον, Σταυριανὸν Στερνανάκην, Β. Κ. Σουρλῆν, Θεοχ. Σ. Δημητρόπουλον, Α. Ι. Μέρμιγκαν καὶ Ι. Ῥαυτόπουλον ἐν Πειραιεῖ.

Κατὰ τὴν προτελευταίαν αὐτοῦ συνεδρί-

ασιν ὁ Σύλλογος ἐνεργήσας ἀρχαιρεσίας διὰ τὴν προσεχῆ ΙΑ' περίοδον ἐξελέξατο ἐπίτιμον πρόεδρον τὸν κ. Εὐστ. Α. Σίμον, τακτικὸν πρόεδρον τὸν κ. Στέφ. Σρέιτ, ἀ. ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Τ. Δ. Βισβίζην, β'. ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Ε. Νάννον, γενικὸν γραμματέα τὸν κ. Δ. Α. Ἀβέρωφ, ταμίαν τὸν κ. Ἰωάν. Μουρτζίνην, ἀ. εἰδικὸν γραμματέα τὸν κ. Μ. Παναγόπουλον καὶ β'. τὸν κ. Γ. Π. Χαλκιοπούλον.

Παραιτηθέντος ὅμως τοῦ προέδρου κ. Σ. Σρέιτ ἡ ἐκλογή ἀνεβλήθη, ὅπως ἐνεργηθῇ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Ὀκτωβρίου.

Πρὸς δὲ ὁ Σύλλογος ἐξελέξατο μέλη τῶν ἐξῆς ἐπιτροπῶν τοὺς ἐξῆς κυρίους :

Ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ. — Γ. Παπαθεοδώρος, Τ. Ἀναστασιάδης, Ι. Ῥάγκος, Π. Γεωργίου καὶ Β. Κρασακόπουλος.

Ἐπὶ τῶν Δημοσίων Μαθημάτων. — Τ. Βισβίζης, Β. Πονηρόπουλος, Δ. Χριστίνης, Μ. Παναγόπουλος, Τ. Ἀναστασιάδης.

Ἐπὶ τῶν ἐπαρχιακῶν βιβλιοθηκῶν. — Γ. Χαλκιοπούλος, Τ. Βισβίζης, Ι. Μουρτζίνης, Β. Νάννος, Τ. Ἀναστασιάδης, Δ. Ἀβέρωφ καὶ Β. Κρασακόπουλος.

Ἐπὶ τῆς ἐξευρέσεως θεμάτων πρὸς συζήτησιν. — Γ. Χαλκιοπούλος, Ι. Μουρτζίνης, Β. Νάννος.

Ἐπὶ τῆς περὶ συνάξεως τῶν ἐλληρικ. παραδόσεων. — Ι. Πάνος, Δ. Σπετσερόπουλος, Π. Ῥαζῆς.